

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΙΣΤΟΡΙΑΣ & ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ – ΔΙΕΡΜΗΝΕΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΣ ΠΟΛΕΜΟΣ 1337 – 1453

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΠΑΤΣΑΚΗΣ (Ι2016024)

ΕΠΟΠΤΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ: ΚΑΤΕΡΙΝΑ Β. ΚΟΡΡΕ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΑΡΑΠΙΔΑΚΗΣ

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2021

ΚΕΡΚΥΡΑ

Πίνακας περιεχομένων

Εισαγωγή	5
1. Αιτίες και αφορμές του Εκατονταετούς Πολέμου	7
1.1. Ιστορικό Πλαίσιο: Η αρχή της διαμάχης των δύο βασιλείων	9
1.2. Ο δρόμος προς τη σύγκρουση	11
2. Ο Εδουαρδιανός πόλεμος 1337 – 1360 (Edwardian War)	13
2.1. Η αρχή των εχθροπραξιών	15
2.2. Το μέτωπο της Βρετάνης	18
2.3. Νέα προβλήματα στις αντιμαχόμενες πλευρές	20
2.4. Η Μάχη του Κρεσύ 1346	21
2.5. Η επιρροή της μάχης του Κρεσύ	23
2.6. Διαμάχη Άγγλων και Ισπανών	23
2.7. Η εκστρατεία του Μαύρου Πρίγκιπα και η Μάχη στο Πουατιέ 1356	24
3. Δεύτερη Φάση: Καρολίγγειος Πόλεμος 1369 – 1389	28
3.1. Ο Εμφύλιος Πόλεμος της Καστίλης	28
3.2. Αποτελέσματα του εμφυλίου	30
3.3. Η επανέναρξη του Πολέμου	31
3.4. Η αγγλική απάντηση και η εκστρατεία του Ιωάννη της Γάνδης 1373	32
3.5. Συνθήκη της Βρύγης (1375)	34
3.6. Πορεία προς την ειρήνη	36
4. Τρίτη Φάση: Λανκαστριακός Πόλεμος (1415-1453)	38

4.1. Η περίοδος του «ψυχρού Πολέμου» (1389- 1415).....	38
4.2. Εμφύλια διαμάχη των οίκων Αρμανιάκ και Βουργουνδών	39
4.3. Η επανέναρξη των συγκρούσεων και η αρχική αγγλική κυριαρχία 1415 – 1428.....	40
4.4. Η Συνθήκη του Τρουά (1420)	42
4.5. Η γαλλική αντεπίθεση και η τελική εκδίωξη των Άγγλων (1429 – 1453)..	44
4.6. Το τέλος του εμφυλίου: Συνθήκη του Άρας (1435) και η εκεχειρία της Τουρ (1444)	45
4.7. Η έξοδος των Άγγλων από τη Γαλλία και το τέλος του πολέμου	46
4.8. Η κατάκτηση της περιοχής της Γασκώνης.....	48
5. Αποτελέσματα και συνέπειες του πολέμου	50
5.1. Σύνοψη συνεπειών και αποτελεσμάτων.....	52
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	53
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	55
Α. Ελληνική.....	55
Β. Ξενόγλωσση.....	55
ΔΙΑΔΥΚΤΙΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ.....	57

Εισαγωγή

Η ανά χείρας πτυχιακή εργασία με τίτλο «Εκατονταετής Πόλεμος 1337 – 1453», εκπονήθηκε στα πλαίσια της ολοκλήρωσης των προϋποθέσεων για την απόκτηση του πτυχίου μου από το Ιόνιο Πανεπιστήμιο και το Τμήμα Ιστορίας, με έδρα την Κέρκυρα. Η ανάληψή της έγινε το Μάιο του 2020 και η εκπόνησή της ολοκληρώθηκε υπό την επίβλεψη της κυρίας Κορρέ. Η ολοκλήρωσή της πραγματοποιήθηκε εντός των προβλεπόμενων, από το Ιόνιο Πανεπιστήμιο, χρονικών ορίων, το Φεβρουάριο του 2021.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να καταδείξει την πορεία του Αγγλο-γαλλικού πολέμου, όπως αυτός διαμορφώθηκε κατά την περίοδο 1337-1453. Η συγκεκριμένη πολεμική διαμάχη παρουσιάζει σημαντικό ιστορικό ενδιαφέρον, καθώς αρχίζει με τη ραγδαία επιδείνωση των σχέσεων ανάμεσα στους δύο βασιλείς Εδουάρδο Γ΄ της Αγγλίας (1327-1377) και στον Φίλιππο ΣΤ΄ της Γαλλίας (1328-1350). Η σειρά στρατιωτικών συγκρούσεων, που στη συνέχεια θα ονομαστεί Εκατονταετής Πόλεμος, αποτέλεσε τη σύγκρουση μεταξύ της Αγγλίας του οίκου των Πλανταγενετών και της Γαλλίας του οίκου των Βαλουά για μια σειρά διαφορών και με κύρια αιτία το ζήτημα της νόμιμης διαδοχής του γαλλικού θρόνου.

Η σύγκρουση περιλαμβάνει αρκετές γενιές βασιλικών Άγγλων και Γάλλων, οι οποίοι αξιώνουν το στέμμα. Στην πραγματικότητα, δεν αποτέλεσε μια διαρκή καθολική σύγκρουση αλλά είχε περισσότερο την μορφή μικρών ή μεγάλων εκστρατειών, όπου οι μετέπειτα ιστορικοί τις ενέταξαν σε ένα χρονικά ενιαίο πλέγμα. Ο Εκατονταετής πόλεμος χαρακτηρίστηκε από βίαιες συγκρούσεις μεταξύ αριστοκρατικών οίκων, λεηλασίες σε πόλεις ακόμη και σε εκκλησίες, μάχες παρατάξεως, πολιορκίες καθώς και εμφύλιες συγκρούσεις. Επιπροσθέτως, η διμερής αυτή σύγκρουση δεν παρέμεινε στα στενά πλαίσια του Αγγλικού Καναλιού, αλλά μετέφερε τις πολεμικές ιαχές και σε άλλες δυτικές χώρες, όπως στην Ιβηρική χερσόνησο, τη Σκωτία και τις Κάτω Χώρες. Ακόμη, θα αναλυθούν οι αιτίες που οδήγησαν στη διένεξη, καθώς τα αποτελέσματα που εν τέλει είχε αυτή η μακροχρόνια σύρραξη για τα δύο βασίλεια.

Για την καλύτερη ανάλυση του πολέμου μεταξύ των δύο χωρών θα διαχωρίσουμε την σύγκρουση σε τρεις φάσεις: Ο Εδουαρδιανός πόλεμος 1337 – 1360 (Edwardian War), ο Καρολικός Πόλεμος 1369 – 1389 (Caroline War) και ο

Λανκαστεριανός Πόλεμος 1415 – 1453 (Lancastarian War). Η τελευταία περίοδος χαρακτηρίζεται από τη συνεχή γαλλική επικράτηση και την οριστική απομάκρυνση των Αγγλικών δυνάμεων από την Ευρωπαϊκή ήπειρο, εκτός της περιοχής του Καλαί, που θα διατηρούταν στην αγγλική κατοχή μέχρι το 1559.

1. Αιτίες και αφορμές του Εκατονταετούς Πολέμου

Η δυσχερής πολιτική σχέση που διατηρούσαν η Αγγλία και η Γαλλία κατά το πρώτο μισό του 14^{ου} αιώνα ήταν απόρροια της κατάστασης του Γουίλιαμ του Κατακτητή (1028 - 9 Σεπτεμβρίου 1087), του πρώτου κυβερνήτη της Αγγλίας, ο οποίος διατηρούσε φέουδο στην ήπειρο της Ευρώπης ως υποτελής της γαλλικής κορόνας. Οι κύριες αιτίες της σύγκρουσης εντοπίζονται στις οικονομικές, κοινωνικές και δημογραφικές κρίσεις με τις οποίες η Ευρώπη καλείτο να έρθει αντιμέτωπη. Όπως αναφέρθηκε, ο πόλεμος οφειλόταν στην αύξηση της έντασης μεταξύ των βασιλέων της Γαλλίας και της Αγγλίας, με κύρια μέτωπα διαμάχης τη Φλάνδρα, τη Γκιγιέν στη νοτιοδυτική Γαλλία και το μέτωπο της Σκωτίας. Το επίσημο πρόσχημα για την έναρξη του πολέμου ήταν το κενό που προέκυψε στη δυναστική συνέχεια ανδρικής γραμμής βασιλέων του οίκου των Καπετιδών-Ανζού.

Πιο συγκεκριμένα, το 1328, με το θάνατο του άτεκνου βασιλιά της Γαλλίας Καρόλου Δ΄ (18 Ιουνίου 1294 - 1 Φεβρουαρίου 1328) ο γαλλικός θρόνος έμεινε ακέφαλος. Τον διεκδίκησαν, ο πιο κοντινός εξάδελφος του Καρόλου Δ΄, Φίλιππος Βαλουά (1293 - 1350), ιδρυτής της δυναστείας Βαλουά, μετέπειτα ανακηρυγμένος ως βασιλιάς Φίλιππος ΣΤ΄ (1328 - 1350) και ο Εδουάρδος Γ΄ (1312 - 1377), ήδη Βασιλιάς της Αγγλίας (1327 - 1377), ανιψιός της αδελφής του Καρόλου. Ο τελευταίος, στηριζόμενος στο Σαλικό Νόμο που ίσχυε στη Γαλλία και που απαγόρευε τη διαδοχή σε γυναίκες, υποστήριξε τη διεκδίκηση: αποκλείοντας τη μητέρα του, κατέστησε εαυτόν ως νόμιμο διάδοχο του γαλλικού θρόνου¹.

Ο Εδουάρδος Γ΄ πέρα από το αίσθημα δικαίου που τον διακατείχε ως προς τη διεκδίκηση του γαλλικού θρόνου, αποσκοπούσε και στον εξ ολοκλήρου έλεγχο του Καναλιού της Μάγχης («Oceanus Britannicus», στα χρόνια της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας), μέσω του οποίου θα επιτύγχανε την παγίωση των οικονομικών και εμπορικών σχέσεων με τις γαλλικές πόλεις και την περιοχή των Κάτω Χωρών. Οι σχέσεις αυτές που ανακόπτονταν σε περιόδους κρίσεων, από γαλλικές κινήσεις. Ο Εδουάρδος Γ΄ ήταν υποτελής του Φιλίππου του ΣΤ΄ ως εκ τούτου, ήταν υποχρεωμένος να αναγνωρίσει την κυριαρχία του Γάλλου βασιλέα στην περιοχή. Η κυριαρχία αυτή παρείχε στον Φίλιππο το δικαίωμα και την εξουσία να ανακαλέσει

¹ Andres Maurois (Ιούνιος 1974), «Ο Εκατονταετής Πόλεμος. Μήλο της έριδος το Στέμμα της Γαλλίας», *Ιστορία Εικονογραφημένη* 72, σελ. 53.

όλες τις νομικές αποφάσεις της Αγγλίας στην Ακουιτανία, εάν αυτό επιθυμούσε. Κάτι τέτοιο θεωρούταν ανεπίτρεπτο από τους Άγγλους.

Επιπρόσθετες εδαφικές τριβές εντοπίζονται τόσο στο ζήτημα της Φλάνδρας, όσο της Γκιγιέν και της Γασκώνης, η οποία παρείχε σοβαρά οικονομικά οφέλη, καθώς ήταν σημαντική πηγή εμπορίου και συγκεκριμένα ο μεγαλύτερος αποδέκτης αγγλικού μαλλιού, ενώ ταυτόχρονα αποτελούσε τον κύριο παραγωγό κρασιού για την Αγγλία. Αναλυτικότερα, η Γαλλία επιδίωκε την απομάκρυνση των Άγγλων από την Ακουιτανία. Στον αντίποδα, σκοπός των Άγγλων ήταν να άρουν την υποτέλεια που έφεραν στους Γάλλους στην περιοχή της Γουιένης, η οποία θα τους παρείχε την επιστροφή των χαμένων περιοχών της Νορμανδίας, του Ανζού κ.ά.

Η αρχή του πολέμου δεν εντοπίζεται εύκολα καθώς δεν υπήρξε κήρυξη πολέμου μεταξύ των δύο χωρών με τον τρόπο τον οποίο γνωρίζουμε σήμερα. Ωστόσο, οι πολεμικές τριβές ξεκίνησαν με μικρές επιδρομές στο Όρφορντ και στη Νήσο Ουάιτ το καλοκαίρι του 1336 από τα γαλλικά στρατεύματα, οι οποίες σε μεγάλο βαθμό προκάλεσαν πανικό.² Ο Φίλιππος ΣΤ΄ προκάλεσε την αρχή του πολέμου τον Δεκέμβριο του 1336 ζητώντας από τον Εδουάρδο Γ΄ να παραδώσει τον γαμπρό του Ροβέρτο Γ΄ του Αρτουά (1287 - 1342) ο οποίος είχε φύγει από την Γαλλία καθώς διωκόταν για φόνο. Η μη παράδοσή του ισοδυναμούσε με την κήρυξη πολέμου καθώς αγνοούσε ουσιαστικά την επικυριαρχία του βασιλιά της Γαλλίας επί του Άγγλου βασιλιά.

Οι δύο χώρες ξεκίνησαν να ετοιμάζονται για πόλεμο με τις συγκρούσεις όλο και περισσότερο να αυξάνονται, όπως είδαμε με τις γαλλικές επιδρομές, αλλά και με την σύγκρουση μεταξύ Αγγλίας και της συμμάχου της Γαλλίας Σκωτίας. Ουσιαστικά, ήταν ένας άτυπος πόλεμος των δύο μεγάλων δυνάμεων. Ως σημαντική, πρωταρχική πράξη του πολέμου, λαμβάνεται η αποτυχημένη πολιορκία του Αγίου Μακαρίου από τους στρατηγούς του Φιλίππου, τον Φεβρουάριο του 1337³.

²Anne Curry (2002), "*The Hundred Years' War 1357 - 1453*", Great Britain: Osprey Publishing, σελ. 27.

³ Ο.π., σελ 29.

1.1. Ιστορικό Πλαίσιο: Η αρχή της διαμάχης των δύο βασιλείων

Οι βάσεις για την αρχή του αιματηρού πολέμου που θα περιγράψουμε στην συνέχεια τέθηκαν αρκετούς αιώνες νωρίτερα από το έτος 1337. Δύο ακριβείς ημερομηνίες προσφέρουν τα καλύτερα σημεία εκκίνησης για την ιστορία του «πολέμου εκατό ετών». Η πρώτη είναι η ημέρα των Χριστουγέννων τού 1066, όταν ο Γουίλιαμ ο Μπάσταρδος Δούκας της Νορμανδίας (1028 – 1087) στέφθηκε βασιλιάς της Αγγλίας στο Γουέστμινστερ και έτσι κέρδισε τίτλο και εδάφη αντίστοιχα με εκείνα του Βασιλιά της Γαλλίας, που ήταν επικεφαλής για το Δουκάτο της Νορμανδίας. Αυτή η ημερομηνία είναι σημαντική γιατί έδωσε στους βασιλιάδες της Αγγλίας δικαιοδοσία και στις δύο πλευρές του Καναλιού. Η δεύτερη ημερομηνία είναι η Πεντηκοστή του 1152 (Whitsuntide), όταν ο Ερρίκος Β΄ της Αγγλίας (5 Μαρτίου 1133 - 6 Ιουλίου 1189) παντρεύτηκε την Ελεονώρα της Ακουιτανίας (1124 – 31 Μαρτίου 1204), η οποία είχε διαζευχτεί πρόσφατα από τον Λουδοβίκο ΣΤ΄ της Γαλλίας (1081 – 1187) και ο οποίος ήταν κυρίαρχος στα εδάφη του Ερρίκου στη Νορμανδία και το Ανζού.

Αυτός ο γάμος με την Ελεονώρα έδωσε στον Ερρίκο δικαίωμα, μέσω της συζύγου του, πάνω σε εδάφη που καταλάμβαναν μεγάλο μέρος της δυτικής και κεντρικής Γαλλίας. Επιπλέον, ο Ερρίκος ήταν ήδη κληρονόμος του Στέφανου της Αγγλίας ή Στέφανο του Μπλουά (1092/1096 - 25 Οκτωβρίου 1154), του βασιλιά της Αγγλίας. Όταν ο βασιλιάς Στέφανος πέθανε τον Οκτώβριο του 1154, ο Ερρίκος αυτοανακηρύχθηκε βασιλιάς. Ανέλαβε κυβερνήτης των εδαφών που εκτείνονταν από τα σκωτσέζικα σύνορα έως τα Πυρηναία, αποκτώντας πλούτο και εξουσία που ξεπερνούσε τον Λουδοβίκο, τον επικυρίαρχό του για το Δουκάτο της Ακουιτανίας και τα άλλα εδάφη του στη Γαλλία. Η Ακουιτανία, ειδικότερα, έγινε το μήλο της έριδας μεταξύ των δύο βασιλικών οίκων.

Ο γάμος του Ερρίκου και της Ελεονώρας προσκόλλησε την Ακουιτανία σταθερά στο αγγλικό στέμμα, αλλά η Ακουιτανία ήταν ακόμα φέουδο του βασιλιά της Γαλλίας και για να έχει το δικαίωμα να το κρατήσει μαζί με τα άλλα εδάφη του στη Γαλλία, ο βασιλιάς της Αγγλίας έπρεπε να το ζητήσει από τον βασιλιά της Γαλλίας⁴.

⁴ ROBIN NEILLANDS(2003), *“THE HUNDREND YEARS WAR REVISED EDITION”*, Taylor & Francis e-Library, σελ. 6.

Το βασίλειο της Ακουιτανίας ήταν ιδιαίτερα πλούσιο, με εύφορη γη· μια από τις καλύτερες περιοχές στην Γαλλία. Με το γάμο του με την Ελεονώρα οι κτήσεις του Ερρίκου Β΄ στη Γαλλία αποτελούνταν από το Πουατού, το Σαιντόνζ, τη σημερινή Δορδόνη, το Κερσί, το Αβερόν και πολλούς από τους νομούς που φτάνουν νότια από το Μπορντό, το κύριο λιμάνι, μέχρι πόλη της Μπαγιόν, στην άκρη της χώρας των Βάσκων. Οι πλούσιες αυτές περιοχές, σε συνδυασμό με την εμπορική διακίνηση κρασιού όσο και μαλλιού από το Μπορντό και από τις περιοχές της Αγγλίας, παρείχαν στο Αγγλικό στέμμα μια σημαντική οικονομική δύναμη: ένα σκληρό νόμισμα με σημερινούς όρους.

Ακολούθησε αναπόφευκτα μια μακρά σύγκρουση, κατά την οποία οι Γάλλοι βασιλιάδες μείωσαν σταθερά και εξασθένησαν την αυτοκρατορία των Ανδεγαυών. Αυτός ο αγώνας, που θα μπορούσε κάλλιστα να ονομαστεί «Πρώτος του Εκατονταετούς Πολέμου», ολοκληρώθηκε με τη Συνθήκη του Παρισιού μεταξύ του Ερρίκου Γ΄ της Αγγλίας (1 Οκτωβρίου 1207 - 16 Νοεμβρίου 1272) και του Λουδοβίκου Θ΄ της Γαλλίας (25 Απριλίου 1214 - 25 Αυγούστου 1270), η οποία επικυρώθηκε τελικά τον Δεκέμβριο του 1259⁵. Με τη συνθήκη αυτή, επισημοποιείται η αγγλική κυριαρχία στο δουκάτο της Γκιγιέν αλλά ταυτοχρόνως αναγκάζεται ο Ερρίκος ο Γ΄ να παραδώσει τις αξιώσεις του στην Νορμανδία, το Ανζού, το Πουατού και το μεγαλύτερο μέρος της αυτοκρατορίας του προγόνου του Ερρίκου Β΄. Σε αντάλλαγμα, ο Λουδοβίκος δεσμεύτηκε να παραδώσει εν ευθέτω χρόνω στους Άγγλους συγκεκριμένα εδάφη που προστάτευαν τα σύνορα του Γκουέν: τα χαμηλότερα Σαιντόνζ, Αζάν και ορισμένα εδάφη στο Κέρκυ. Τη συνθήκη αυτή είχε αρκετές πιθανότητες να τη σεβαστούν δύο ηγέτες όπως ο Ερρίκος και ο Λουδοβίκος, που θαύμαζαν ο ένας τον άλλον και ήταν στενά συνδεδεμένοι (είχαν παντρευτεί αδελφές).

Ωστόσο, δημιούργησε πολλά μελλοντικά προβλήματα⁶. Τα εδάφη της περιοχής του Αζάν εν τέλει παραδόθηκαν με την συνθήκη της Αμιένης το 1279 και εκείνα του Σαιντόνζ ομοίως το 1286, παρά την καθυστέρηση από την πλευρά του Γάλλου μονάρχη Φιλίππου Γ΄.

Η επόμενη μεγάλη κρίση εμφανίστηκε το 1293 όταν μια σειρά αψιμαχιών μεταξύ αγγλικών και νορμανδικών πλοίων οδήγησε των Φίλιππο Δ΄ σε απαίτηση

⁵ <https://www.britannica.com/event/Hundred-Years-War>, [ημερομηνία πρόσβασης 9/12/2020, 13:37].

⁶ <https://www.britannica.com/event/Hundred-Years-War>, [ημερομηνία πρόσβασης 9/12/2020, 13:49].

αποζημίωσης και ανακοίνωση της δήμευσης του δουκάτου της Γκιγιέν. Ωστόσο, η κρίση αυτή εξομαλύνθηκε μέσω της μεσολάβησης του Πάπα τον Οκτώβριο του 1297.

1.2. Ο δρόμος προς τη σύγκρουση

Οι ψυχρές σχέσεις μεταξύ των χωρών συνεχίστηκαν και με τη διαδοχή του Εδουάρδου Β΄ στον αγγλικό θρόνο, παρά την απόδοση φόρου τιμής στον Γάλλο μονάρχη το 1308. Η άρνηση απόδοσης φόρου τιμής στους γιούς του μέχρι το 1320 και συγκεκριμένα στον Κάρολο Δ΄ οδήγησε τον Γάλλο βασιλιά, σε συνδυασμό με την καταστροφή του φρουρίου στην περιοχή του Αγίου – Σάρδου στην Αζάν από τους Γασκόνους, να κηρύξει την έκπτωση της Γκουιέν τον Ιούλιο του 1324⁷.

Μια προσωρινή λύση αποφασίστηκε από τον βασιλιά την Αγγλίας ο οποίος παρέδωσε το δουκάτο της Γκιγιέν στον διάδοχό του Κάρολο Γ΄. Μέσω της λύσης αυτής, ο Άγγλος βασιλιάς δεν χρειαζόταν να αποδώσει τιμές στην Γάλλο μονάρχη, άρα και να έρθει σε αμήχανη θέση που ίσως να διακύβευε το κύρος του. Η αποτελεσματικότητα αυτού του μέτρου ήταν προσωρινή καθώς ανήλθε στην εξουσία της Αγγλίας ο Εδουάρδος Γ΄ το 1327. Με την άνοδό του το μόνο κομμάτι της Ακουιτανίας που έμεινε στα χέρια του ήταν το Δουκάτο της Γασκώνης. Ο όρος Γασκώνη χρησιμοποιήθηκε για την επικράτεια που κατέχουν οι Ανδεγαυοί (Plantagenet) βασιλιάδες της Αγγλίας στη νοτιοδυτική Γαλλία, αν και χρησιμοποιούσαν ακόμα τον τίτλο Δούκας της Ακουιτανίας⁸.

Στη συνέχεια, εκδηλώθηκε εν τέλει η κύρια τριβή που θα αποτελούσε και την αφορμή για το ξέσπασμα του πολέμου, δηλαδή η διαμάχη για τη γαλλική διαδοχή. Με τον θάνατο του Καρόλου Δ΄, την 1^η Φεβρουαρίου του 1328, ο γαλλικός θρόνος ορφάνεψε. Κύριοι διεκδικητές ήταν ο άγγλος βασιλιάς Εδουάρδος Γ΄ (που διεκδικούσε τη διαδοχή μέσω της μητέρας του Ισαβέλλας της Γαλλίας (1295 – 22 Αυγούστου 1358), αδελφής του Καρόλου και του Φιλίππου του οίκου των Βαλουά). Η γαλλική συνέλευση, στην οποία έπεσε το βάρος της απόφασης, μη θέλοντας να αναδείξει Άγγλο βασιλιά στα γαλλικά εδάφη, αποφάνθηκε υπέρ του Φιλίππου - ενός

⁷ <https://www.britannica.com/event/Hundred-Years-War>, [ημερομηνία πρόσβασης 9/12/2020, 15:25].

⁸ MICHAEL PRESTWICH (2007), J.M. Roberts (ed.). *“Plantagenet England 1225–1360”*, Oxford University Press, σελ. 292 – 293.

ιθαγενή Γάλλου - παρά του Εδουάρδου⁹, ο οποίος είχε χρισθεί βασιλέας ως Φίλιππος Ε΄.

Παρά την έντονη διαμαρτυρία του, ο Εδουάρδος Γ΄ ορκίστηκε υποτέλεια για τα εδάφη του στη Γκιγιέν, ένα χρόνο αργότερα. Ο γάλλος μονάρχης απαίτησε την δήλωση φόρου τιμής και απείλησε με την μη παράδοση περιοχών που είχε ζητήσει ο Εδουάρδος. Ο πόλεμος σχεδόν ξέσπασε, ωστόσο ο άγγλος μονάρχης υποχώρησε (Μάρτιος του 1331). Οι αγγλο-γαλλικές σχέσεις βελτιώθηκαν σημαντικά την επόμενη τριετία.

Ο Εδουάρδος αναζωπύρωσε την διαμάχη, με προτροπή του Ροβέρτου Γ΄ του Αρτουά ο οποίος είχε καταφύγει από την Γαλλία εξαιτίας των καταγγελιών για φόνο και είχε ζητήσει άσυλο από τον άγγλο βασιλιά. Η παροχή ασύλου καθώς και γαιών στον εξόριστο γάλλο άρχοντα από τον Εδουάρδο Γ΄ οδήγησαν τις δύο χώρες σε νέα κρίση. Η παρακίνηση του Ροβέρτου είχε ως αποτέλεσμα την πιο θερμή διεκδίκηση των χαμένων γαιών στα εδάφη της Γασκώνης, καθώς και την απαίτηση για τερματισμό της συμμαχίας της Γαλλίας με την Σκωτία, η οποία αποτελούσε παραδοσιακή αντίπαλός των Άγγλων.

Οι δύο χώρες άρχισαν τις ετοιμασίες για πόλεμο με την Γαλλία να ενθαρρύνει και να βοηθάει τους Σκωτσέζους σε εξέγερση ενώ σύναψε συμμαχία με την Καστίλη το 1336 στα πλαίσια αναζήτησης νέων συμμαχιών. Στις 24 Μαΐου 1337 ο Φίλιππος Δ΄ κήρυξε την κατάσχεση του δουκάτου της Γκιγιέν ενώ πέντε μήνες αργότερα ο Εδουάρδος ισχυρίστηκε ότι το βασίλειο της Γαλλίας ήταν δικό του.

⁹ Previté-Orton, C. (1978), *“The shorter Cambridge Medieval History. 2.”*, Cambridge University Press, σελ 872.

2. Ο Εδουαρδιανός πόλεμος 1337 – 1360 (Edwardian War)

Η πρώτη φάση των εχθροπραξιών μεταξύ των αντιμαχόμενων πλευρών, που θα κρατούσαν για πάνω από 100 χρόνια, ξεκίνησε στα τέλη του Απριλίου του 1337. Η φάση αυτή πήρε το όνομα της από τον Εδουάρδο τον Γ', βασιλιά της Αγγλίας. Τον Μάιο του ίδιου έτους ο γάλλος βασιλιάς αποφάσισε, μετά από τη συνάντηση με το Συμβούλιό του στο Παρίσι, την επιστροφή της Γασκώνης στη γαλλική κυριαρχία. Η απάντηση που έλαβε από τον Εδουάρδο ήταν η ολική αμφισβήτηση και η διεκδίκηση του γαλλικού θρόνου. Οι εχθροπραξίες ωστόσο σε γαλλικό έδαφος δεν ξεκίνησαν νωρίτερα από το 1337.

Το σχέδιο του Άγγλου βασιλιά αποτυπωνόταν στη διατήρηση των υπαρχόντων θέσεων στην Γασκωνία από τους εκεί ευγενείς και στην ταυτόχρονη εισβολή του στα βόρεια της Γαλλίας. Ωστόσο, για την επιτυχία αυτού του εγχειρήματος ο Εδουάρδος θα χρειαζόταν να βρει ισχυρές συμμαχίες και υψηλά κεφάλαια. Το βλέμμα του στράφηκε στις πολιτικές οντότητες της Φλάνδρας. Οι αγγλικές δυνάμεις θα καταφέρουν να εξασφαλίσουν την υποστήριξη από μια μεγάλη συμμαχία ηπειρωτικών δυνάμεων που εντοπίζονται κυρίως στις Κάτω Χώρες. Πιο συγκεκριμένα, στις 26 Ιανουαρίου 1340, ο Εδουάρδος Γ' έλαβε επίσημα φόρο τιμής από τον Γκάι, αδελφό του Κόμη της Φλάνδρας. Οι πολιτικές αρχές της Γάνδης, του Υπρ και της Μπριζ διακήρυξαν τον Εδουάρδο βασιλιά της Γαλλίας. Για την εξασφάλιση των συμμαχιών αυτών δεσμεύτηκε να πληρώσει διακόσιες χιλιάδες λίρες. Το ποσό αυτό αποτιμήθηκε σε εξήντα πέντε εκατομμύρια λίρες το 2018¹⁰.

Το μεγάλο αυτό ποσό έπρεπε να διασφαλιστεί από την πλευρά του Εδουάρδου με σκοπό την ανέγερση και διατήρηση των δυνάμεων του. Η συγκέντρωση του υπέρογκου αυτού ποσού ήταν απίθανο να συγκεντρωθεί από το αγγλικό κοινοβούλιο για αυτό αποφασίστηκε το καλοκαίρι του 1337 να διατεθεί σχεδόν η πλήρης παραγωγή μαλλιού της χώρας με σκοπό την χρηματοδότηση του πολέμου. Τριάντα χιλιάδες σάκοι θα πωλούνταν από τους Άγγλους εμπόρους και το ποσό (εκτιμάται σε διακόσιες χιλιάδες λίρες) θα δανειζόταν στον Εδουάρδο¹¹. Ωστόσο, δεν αρκέστηκε μόνο στον εσωτερικό δανεισμό. Η κάλυψη των εξόδων τον οδήγησε στην

¹⁰ Prestwich (2007), *“Plantagenet England 1225–1360”*, σελ. 310–311.

¹¹ Lloyd, T.H. (2005), *“The English Wool Trade in the Middle Ages”*, Cambridge: Cambridge University Press, σελ. 144.

δανειοδότηση από μεγάλους τραπεζικούς οίκους, του Μπάρντι και του Περούτσι¹². Πολύ σύντομα όμως οι πόροι λιγόστεψαν, οδηγώντας τον βασιλιά σε νέα αναζήτηση και επιπλέον αναβολή των σχεδίων εισβολής.

Στο τέλος του 1338, ο Εδουάρδος αναγκάστηκε να προχωρήσει σε νέο δανεισμό. Αυτή την φορά από τον Γουίλιαμ Ντε λα Πολέαν, πλούσιο έμπορο από το Κίνγκστον του Γιόρκσαιρ, ο οποίος χρηματοδότησε τον βασιλιά με εκατόν δέκα χιλιάδες λίρες¹³. Το 1339 ο Έντουαρντ είχε ζητήσει από την βουλή των Κοινοτήτων¹⁴ επιχορήγηση 300.000 λίρες. Στις αρχές του 1340 η Βουλή πρόσφερε την επιχορήγηση σε αντάλλαγμα προηγούμενων παραχωρήσεων από πλευράς του βασιλιά. Ο άγγλος βασιλιάς δανείστηκε επίσης και από εμπόρους των Κάτω Χωρών, με εξαιρετικά αρνητικούς όρους και υψηλά επιτόκια. Μάλιστα, το 1340 οι κομητείες του Ντέρμπι και Νορθάμπτον ορίστηκαν ως εγγύηση για την αποπληρωμή των δανείων¹⁵.

Στην αντίπερα όχθη, η Γαλλία, η οποία ήταν το μεγαλύτερο ευρωπαϊκό κράτος της περιόδου, ήταν πιο εύκολο να ξεκινήσει προετοιμασίες για τον πόλεμο. Πιο συγκεκριμένα, ο Φίλιππος προχώρησε στη δημιουργία δικών του συμμαχιών, κυρίως με την Σκωτία, την παραδοσιακή αντίπαλο της Αγγλίας, καθώς και με την Αραγωνία. Επίσης, συνέλεξε φόρους για τη χρηματοδότηση των στρατευμάτων του. Έτσι, τόσο ο Εδουάρδος όσο και ο Φίλιππος ξόδεψαν τεράστιες ποσότητες χρημάτων δημιουργώντας το δίκτυο συμμαχιών τους και συνέλεξαν φόρους και δάνεια για να χρηματοδοτήσουν τους στρατούς τους. Ωστόσο, καμιά μεγάλη ή σημαντική ηπειρωτική μάχη δεν έγινε στην αρχή του πολέμου¹⁶.

¹² <https://www.british-history.ac.uk/manchester-uni/london-lay-subsidy/1332/pp93-135>, [ημερομηνία πρόσβασης 17/12/2020, 14:46].

¹³ Prestwich (2007), “*Plantagenet England 1225 - 1360*”, σελ. 502–503.

¹⁴ <https://www.parliament.uk/about/livingheritage/evolutionofparliament/originsofparliament/birthofparliament/overview/riseofcommons/>, [ημερομηνία πρόσβασης 10/12/2020, 15:08].

¹⁵ Prestwich (2007), “*Plantagenet England 1225–1360*”, σελ. 272–273.

¹⁶ Wagner, John A (2006). “*Encyclopedia of the Hundred Years War*”, Westport CT: Greenwood Press. σελ. 161.

2.1. Η αρχή των εχθροπραξιών

Οι πρώτες αψιμαχίες ξεκίνησαν στη θάλασσα μεταξύ ιδιωτικών στόλων. Ο Εδουάρδος Γ΄ δεν αποβιβάστηκε στην ευρωπαϊκή ήπειρο μέχρι το 1338. Εν τω μεταξύ, η καθυστέρηση στην εισβολή σήμαινε ότι η γαλλική κυβέρνηση θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει τους πόρους της αλλού. Το Δεκέμβριο του 1338, η Γασκώνη υπέστη εισβολή από τους Γάλλους, οι οποίοι κατέλαβαν το Σαν Μακέρ (Saint-Macaire) και το Μπλάιγ. Η αγγλική αντίδραση περιορίστηκε στην προσπάθεια υπεράσπισης των εδαφών της Γασκώνης με τη στρατηγική να περιορίζεται στη διατήρηση των αγγλικών μονάδων στα κάστρα. Μέχρι την αποβίβαση του Εδουάρδου, οι υπερασπιστές της δεν έλαβαν καμία οικονομική ή στρατιωτική βοήθεια.

Οι ήττες που σημειώθηκαν στη θάλασσα οδήγησαν το αγγλικό κοινοβούλιο στη δημιουργία δύο διασπασμένων στόλων, με σκοπό να περιορίσουν τις ενέργειες αυτές. Πιο συγκεκριμένα, ο γαλλικός στόλος αποτελούμενος από γενοβέζικα πλοία κινήθηκε εναντίον των ακτών της Αγγλίας. Το Πόρτσμουθ είχε δεχτεί επίθεση, το Σαουθάμπτον είχε λεηλατηθεί και το Γκέρνσεϋ είχε κατακτηθεί. Οι Γάλλοι ανανέωσαν τις ναυτικές ενέργειες τους και το 1339 με κύριο στόχο την επίθεση στο Cinque Ports. Στόχος τους ήταν το Σάντγουιτς στο Κεντ. Παρόλα αυτά, η αγγλική άμυνα τους περίμενε και αυτό οδήγησε τον γαλλικό στόχο να κατευθυνθεί και να αποβιβάσει μερικούς άνδρες λεηλατώντας το Ράι. Στην συνέχεια, και οι δύο αγγλικοί στόλοι, υπό της διαταγές του Ροβέρτου Μόρλεϊ, χάραξαν πορεία με κατεύθυνση εναντίον του γαλλικού στόλου. Οι Γάλλοι, φοβούμενοι την αριθμητική υπεροχή των αγγλικών πλοίων, αποφάσισαν να αποσυρθούν προς τις γαλλικές ακτές. Ο γαλλικός μισθοφορικός στόλος διαλύθηκε απότομα έπειτα από διαφωνίες για την αμοιβή, με αποτέλεσμα τα γενοβέζικα πλοία να γυρίσουν στην Ιταλία¹⁷. Η αγγλική παράκτια άμυνα πέρα από ορισμένες εξαιρέσεις, όπως η ολική λεηλασία του Χέιστινγκς, παρέμεινε αρκετά επιτυχημένη στον γαλλικό κίνδυνο¹⁸. Ωστόσο, η μεταφορά στρατευμάτων στα νότια της Αγγλίας σε συνδυασμό με την μεταφορά μονάδων στην γαλλική επικράτεια, οδήγησε στην αποδυνάμωση των βόρειων αγγλικών

¹⁷ Sumption, Jonathan (1991), *“The Hundred Years War I: Trial by Battle”*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, σελ. 264–265.

¹⁸ Ο.π., σελ 264-265.

στρατιωτικών μονάδων και είχε ως αποτέλεσμα την ανάκτηση περιοχών όπως το Περθ το 1339 και το Εδιμβούργο το 1341 από τους Σκωτσέζους¹⁹.

Οι στρατιωτικές επιτυχίες των Σκωτσέζων καθώς και οι λεηλασίες των νότιων ακτών της Αγγλίας δημιούργησαν φόβο και άσκησαν πίεση στον Εδουάρδο Γ΄ για άμεσα στρατιωτικά αποτελέσματα καθώς ερχόταν αντιμέτωπος με την κατάρρευση των σχεδίων του. Το φθινόπωρο του 1339 συγκέντρωσε δώδεκα χιλιάδες άνδρες στις Κάτω Χώρες που απαρτίζονταν από Άγγλους και από τους συμμάχους του. Πρώτος στόχος της αγγλικής στρατιάς τέθηκε το Καμπραί, όπου ξεκίνησε και η πολιορκία διάρκειας δύο εβδομάδων. Παρά την ασφυκτική πίεση του Εδουάρδου και την λεηλασία των γύρω περιοχών, η πόλη δεν παραδόθηκε και ο αγγλικός στρατός αποσύρθηκε και συνέχισε στο εσωτερικό της Γαλλίας. Στη διάρκεια των δύο εβδομάδων που διήρκεσε η πολιορκία, ο Φίλιππος Δ΄ συγκέντρωσε τον στρατό του και κινήθηκε κατά των αγγλικών θέσεων. Ο αγγλικός στρατός συνέχισε τη λεηλασία και την καταστροφή των γαλλικών χωριών σε ένα μέτωπο 25 μιλίων, ωστόσο πλέον ο γαλλικός στρατός τους καταδίωκε.

Στις 14 Οκτωβρίου ο Εδουάρδος βάδισε κατά των Γάλλων και η πρώτη μεγάλη μάχη φαινόταν πως θα λάβει μέρος. Οι δύο στρατοί πήραν θέσεις μάχης στο Buironfosse στη βόρεια Γαλλία²⁰. Παρόλα αυτά ο Εδουάρδος το βράδυ της 23 Οκτωβρίου απέσυρε τα στρατεύματά του από την Γαλλία ενώ και οι Γάλλοι δεν συνέχισαν την καταδίωξη. Το αποτέλεσμα ήταν η εκστρατεία να τελειώσει απότομα²¹.

Μετά την υποχώρηση του Εδουάρδου πίσω στην Αγγλία για την αναζήτηση νέων κεφαλαίων, η αναζωπύρωση του μετώπου συνέβη το 1340 με τη συγκέντρωση του γαλλικού στόλου που περιείχε, γαλλικά Καστιλιανά και Γενουάτικα πλοία. Ο στόλος αριθμούσε περίπου 400 πλοία και είχε συνταχθεί με σκοπό την αποτροπή των αγγλικών δυνάμεων να αποβιβαστούν στις γαλλικές όχθες. Ο Άγγλος βασιλιάς συγκέντρωσε έναν συνδυαστικό στόλο στο Όργουελ του Κεντ και εγκατέστησε το αρχηγείο του στη ναυαρχίδα Τόμας. Ο αγγλικός στόλος ήταν αρκετά κατώτερος του γαλλικού, καθώς δεν αποτελούνταν από ειδικά πολεμικά πλοία, αλλά από εμπορικά, τα οποία είχαν μετατραπεί για τις στρατιωτικές ανάγκες.

¹⁹ Fritze, Ronald H; Robison, William B, eds. (2002), *“Historical Dictionary of Late Medieval England, 1272–1485”*, Westport, CT: Greenwood Press, σελ. 146.

²⁰ <https://www.britannica.com/event/Hundred-Years-War>, [ημερομηνία πρόσβασης 10/12/2020, 15:49].

²¹ Hartmann, Anja V; Heuser, Beatrice eds. (2001), *“War, Peace, and World Orders in European History”*, London: Routledge, σελ. 114–115.

Στις 22 Ιουνίου ο Εδουάρδος κινήθηκε εναντίον τού σαφώς ανώτερου γαλλικού στόλου, ο οποίος είχε λάβει αμυντικές θέσεις μάχης στο λιμάνι του Sluis, με σκοπό την αποτροπή της αγγλικής αποβίβασης. Ο αγγλικός στόλος ξεγέλασε τους Γάλλους κάνοντας τους να πιστέψουν ότι αποσύρθηκαν. Ωστόσο, με το που ο άνεμος και ο ήλιος γύρισε στην πλευρά τους, κινήθηκαν κατά των Γάλλων. Η κοντινή απόσταση των γαλλικών πλοίων περιόρισε την ευελιξία τους. Το αποτέλεσμα της μάχης ήταν η πλήρης επιβολή των αγγλικών όπλων και η σχεδόν καταστροφή του γαλλικού στόλου. Πέρα από την κυριαρχία σε αυτό που μετέπειτα θα μείνει γνωστό ως η *μάχη του Σλουών*, η Αγγλία κυριάρχησε και στο Κανάλι για το υπόλοιπο του πολέμου, αποτρέποντας τις γαλλικές εισβολές στο έδαφος της²².

Ο Γάλλος μονάρχης, αποφασισμένος να τελειώσει με την αγγλική εισβολή, κινήθηκε την άνοιξη του 1340 εναντίον των συμμάχων του Εδουάρδου. Οι γαλλικές δυνάμεις εισέβαλαν στην περιοχή του Hainaut το Μάιο. Η είδηση για την καταστροφή στο Sluis οδήγησε το γαλλικό πολεμικό μένος εναντίον της νέας απειλής. Ο Εδουάρδος Γ΄ χώρισε το στρατό του στα δύο. Το πρώτο τμήμα, με επικεφαλής τον Ροβέρτο Γ΄ του Αρτουά, εισέβαλε στην επαρχία Αρτουά. Ωστόσο, σε μια μάχη με τη φρουρά του Σαιντ-Ομέρ στις 26 Ιουνίου, το μεγαλύτερο μέρος αυτού του στρατού καταστράφηκε και ο Ροβέρτος αναγκάστηκε να υποχωρήσει.

Την ίδια ημέρα ο Εδουάρδος Γ΄ εμφανίστηκε μπροστά στα τείχη του Tournai. Η πολιορκία διήρκεσε περισσότερο απ' όσο περίμεναν οι άγγλοι διοικητές, με αποτέλεσμα να φτάσει ο γαλλικός στρατός. Ο Φίλιππος αρνήθηκε να συναντήσει ξανά τις αγγλικές δυνάμεις σε μάχη.

Η διαφαινόμενη ανάγκη για την εύρεση νέων πόρων οδήγησε σε προσωρινή εκχειρία. Η Εκχειρία του Εσπλεχίν (25 Σεπτεμβρίου 1340), που προκλήθηκε από τη διαμεσολάβηση της αδελφής του Φίλιππου ΣΤ΄, της Μαργαρίτας, της κομητείας του Hainaut και του Πάπα Βενέδικτου ΙΒ΄ (1285 - 25 Απριλίου 1342), ανέστειλε προσωρινά τις εχθροπραξίες²³. Η εκχειρία διήρκεσε εννέα μήνες με το πολιτικό και οικονομικό κόστος να είναι τεράστιο και για τις δύο πλευρές²⁴.

Ένα ακόμη ζήτημα ήταν ότι οι Γερμανοί πρίγκιπες αποσύρθηκαν από την αντιγαλλική συμμαχία, εκτός από τους δημότες της Φλάνδρας, δημιουργώντας ένα ρήγμα στην αγγλική δυναμική. Επίσης, ο Εδουάρδος πίσω στην Αγγλία είχε γίνει

²² NEILLANDS (2003), *"THE HUNDREND YEARS WAR REVISED EDITION"*, σελ. 83–84.

²³ <https://www.britannica.com/event/Hundred-Years-War>, [ημερομηνία πρόσβασης 10/12/2020, 16:07].

²⁴ Prestwich (2007), *"Plantagenet England 1225 - 1360"*, σελ. 312.

ευρέως αντιδημοφιλής λόγω των πολεμικών εισφορών, καθώς και για την απώλεια σχεδόν όλης της Σκωτίας.

Για μεγάλο διάστημα ο Εδουάρδος αφοσιώθηκε στην προσπάθεια αποπληρωμής των δανείων του και των συμμαχιών που ήταν απόλυτα αναγκαίοι για εκείνον, καθώς είχε σχεδόν χρεοκοπήσει. Ο σύγχρονος Φλωρεντιανός χρονογράφος Τζοβάννι Βιλλάνι (περ. 1276 ή 1280 - 1348) αναφέρει πως οι τραπεζικοί οίκοι Μπάρντι και Περούτσι απέτυχαν επειδή ο Εδουάρδος Γ΄ αθετούσε την αποπληρωμή των δανείων²⁵. Ωστόσο, ο Βιλλάνι δεν είναι ανεξάρτητη πηγή πληροφοριών του είδους καθώς ο αδελφός του ήταν μέλος της εταιρίας των Περούτσι²⁶. Επί παραδείγματι, ο Βιλλάνι αναφέρει ότι ο Εδουάρδος χρωστούσε στον οίκο Μπάρντι εννιακόσιες χιλιάδες χρυσά φλορίνια (δηλαδή, εκατόν τριανταπέντε χιλιάδες λίρες) και στον αντίστοιχο του Περούτσι εξακόσιες χιλιάδες χρυσά φλορίνια (δηλαδή, ενενήντα χιλιάδες λίρες)²⁷. Ωστόσο, τα αρχεία των Περούτσι δείχνουν ότι, εξ αρχής, ποτέ δεν υπήρχε τέτοιο κεφάλαιο για να μπορέσει να δανειστεί ο Εδουάρδος²⁸. Ουσιαστικά το αγγλικό στέμμα ανάγκασε τους δανειστές να αποδεχτούν μικρότερη αποπληρωμή των χρεών ενώ προχώρησε στην εξόφληση μέρους τους μέσω μετρητών και άλλων μέσω επιχορηγήσεων του αγγλικού «σκληρού νομίσματος» της εποχής, δηλαδή του μαλλιού²⁹.

2.2. Το μέτωπο της Βρετάνης

Το 1341 ξέσπασε η διαμάχη για την διαδοχή της Βρετάνης. Με τον θάνατο του Δούκα Ιωάννη Γ΄ (8 Μαρτίου 1286 - 30 Απριλίου 1341). Οι κύριοι διεκδικητές ήταν ο Κάρολος του Μπλουά (1319 - 29 Σεπτεμβρίου 1364) άντρας της δούκισσας της Βρετάνης και ο Ιωάννης του Μονφόρ (1294 - 26 Σεπτεμβρίου 1345). Το ενδιαφέρον και των δύο βασιλιάδων μετατοπίστηκε στον αγώνα διαδοχής. Πιο συγκεκριμένα, ο Κάρολος του Μπλουά επικαλέστηκε την βοήθεια των Γάλλων ενώ ο Ιωάννης του Μονφόρ αναζήτησε βοήθεια από τον Εδουάρδο Γ΄. Βάσει του φεουδαρχικού νόμου, ο

²⁵ Hunt, Edwin S; Murray, James (1990), *"A History of Business in Medieval Europe, 1200–1550"*, Cambridge: Cambridge University Press, σελ. 116–117.

²⁶ Hunt, Edwin (1990). "Dealings of the Bradi and Peruzzi", *Journal of Economic History*, vol.50, issue 1. σελ 149-162.

²⁷ Η συναλλαγματική ισοτιμία εν έτει 1340 όριζε ένα φλορίνι ίσο με τρεις στερλίνες: Hunt, Edwin (1990).

²⁸ Hunt (1990), *"A History of Business in Medieval Europe, 1200–1550"*, σελ 116–117.

²⁹ Ephraim Russell. *"The societies of the Bardi and the Peruzzi and their dealings with Edward III in Unwins. Finance and trade under Edward III: The London lay subsidy of 1332"* σελ. 93–135.

βασιλιάς της Γαλλίας ήταν αυτός όπου λάμβανε την απόφαση για την διαδοχή. Ωστόσο, ο Ιωάννης του Μονφόρ, αρνούμενος να εμπιστευτεί τον Γάλλο βασιλιά, κινήθηκε προς την πρωτεύουσα του Μπρετόν, Νάντη και την κατέλαβε. Στην συνέχεια, κάλεσε τον Ιππότη της Βρετάνης με σκοπό να τον αναγνωρίσει ως Δούκα της Μονφόρ. Αν και κατείχε την λαϊκή αποδοχή, η κίνηση αυτή επέφερε την αντίδραση των Γάλλων αριστοκρατών και οδήγησε σε μια εμφύλια διαμάχη³⁰.

Παρά τις αρχικές πρώτες νίκες και τις καταλήψεις μεγάλων πόλεων της Βρετάνης από τον Ιωάννη, η υποστήριξη του Φιλίππου ΣΤ΄ στον Κάρολο του Μπλουά οδήγησε στον αποκλεισμό του Ιωάννη στην Νάντη και την παράδοση του από τους πολίτες της πόλης. Η κατάληξή του ήταν η φυλάκιση του στο Παρίσι³¹. Η ηγεσία των δυνάμεών του πέρασε στην σύζυγό του, η οποία κατάφερε να αντέξει ενάντια στον στρατό του Καρόλου στα νότια της Βρετάνης, όπου είχε εγκατασταθεί κατά τη διάρκεια του χειμώνα του 1341-1342. Η διατήρηση του Ενμπόν είχε ως αποτέλεσμα το να παραμείνει ανοιχτή η δίοδος για την αγγλική βοήθεια μέσω του Μπρέστ, η οποία είχε εγκριθεί από το αγγλικό κοινοβούλιο. Πράγματι, αγγλικές δυνάμεις κατέπλευσαν στην Βρετάνη και βοήθησαν στην απομάκρυνση και ανακατάληψη περιοχών στην Δυτική Βρετάνη.

Το καλοκαίρι του 1342 μια νέα δύναμη υπό τον κόμη του Νορθάμπτον έφτασε στο λιμάνι του Μπρέστ. Η στρατιά αυτή κατέλαβε το Βάν. Επίσης, άλλες αγγλικές δυνάμεις υπό τον Ριχάρδο του Αρτουά συγκρούστηκαν νικηφόρα στο Μορλαί με έναν γαλλικό στρατό υπό τον Κάρολο του Μπουά. Στην συνέχεια, κατέλαβε το Βαν ο Ροβέρτος του Αρτουά. Το κόστος όμως ήταν μεγάλο, καθώς εξαιτίας των πληγών του αποσύρθηκε και πέθανε στην Αγγλία. Επιπροσθέτως, η γαλλική δύναμη υπό τον Ολιβιέ του Κλισσόν κατάφερε να ανακαταλάβει την πόλη³².

Τον Οκτώβριο του 1342 ο Κάρολος Γ΄ κατέφθασε με την κύρια μονάδα στρατού του και ανακατάλαβε το Βαν. Συνέχισε για να πολιορκήσει τη Ρεν, ενώ ένας γαλλικός στρατός κινήθηκε εναντίον του με σκοπό να τον αντιμετωπίσει. Η έγκαιρη μεσολάβηση δύο καρδινάλιων, του νέου Πάπα του Αβινιόν, τον Ιανουάριο του 1343, κατάφερε να επιφέρει την εκεχειρία ανάμεσα στις δύο πλευρές. Η εκεχειρία αυτή ονομάστηκε *Συνθήκη του Μαλέστρουιτ*.

³⁰ NEILLANDS (2003), "THE HUNDREND YEARS WAR REVISED EDITION", σελ. 87.

³¹ Ο.π., σελ. 88.

³² Ο.π., σελ. 89–92.

Παρά την εκεχειρία οι δύο πλευρές προσπάθησαν να επιβληθούν και να πείσουν για τον σκοπό τους μέσω της προπαγάνδας. Ο Εδουάρδος προσπάθησε να ζητήσει τη γαλλική υποστήριξη για τους ισχυρισμούς του μέσω διακηρύξεων που καρφώθηκαν στις πόρτες της εκκλησίας, ενώ ο Φίλιππος εκμεταλλεύτηκε έξυπνα προς όφελός του όλες τις παραδόσεις της γαλλικής βασιλείας και δεν έχασε την ευκαιρία να τονίσει τον ισχυρισμό του ότι είναι ο νόμιμος διάδοχος των Καπετιδών προγόνων του³³. Ο Εδουάρδος, μέσω της ρητορικής του, κατάφερε να πείσει και να επιτύχει εξεγέρσεις στην Δυτική Γαλλία τα επόμενα χρόνια, εξεγέρσεις που καταστάληκαν σκληρά από τον Φίλιππο.

2.3. Νέα προβλήματα στις αντιμαχόμενες πλευρές

Η συνθήκη αυτή κατέδειξε και έναν μεγάλο αριθμό οικονομικών προβλημάτων και για τα δύο βασίλεια. Η εξάντληση του πολέμου είχε φέρει και τις δύο μεριές σε ασφυκτική θέση. Στην Αγγλία η φορολογική επιβάρυνση παρέμενε σε υψηλά μεγέθη ενώ και το εμπόριο μαλλιού είχε χειραγωγηθεί σε μεγάλο βαθμό. Με αφορμή την εκεχειρία ο Εδουάρδος αφιερώθηκε στην αποπληρωμή του χρέους του³⁴. Ούτε η Γαλλία όμως ήταν σε καλύτερη θέση. Η έλλειψη θεσμικού οργάνου με φορολογική αρμοδιότητα για όλο το βασίλειο δυσκόλευε την περισυλλογή των φόρων. Το στέμμα όφειλε να διαπραγματευτεί ξεχωριστά με κάθε επαρχία. Επικαλούμενοι όμως τα φεουδαρχικά έθιμα, οι άρχοντες αρνήθηκαν να παράσχουν νέους φόρους σε περίοδο εκεχειρίας. Έτσι, ο Φίλιππος επέβαλε δύο νέους φόρους. Ο πρώτος ήταν ο φόρος εστίας (fouage), όπου έπρεπε να καταβληθεί από κάθε σπίτι με καμινάδα, και ο δεύτερος ήταν ένας φόρος στο αλάτι (gabelle)³⁵. Αποδείχθηκαν ευρέως αντιδημοφιλείς και οι δύο.

Ένα ακόμη θεμελιώδες πρόβλημα που δημιουργήθηκε από την ανακωχή ήταν ο μεγάλος αριθμός ανέργων στρατιωτών. Οι στρατιώτες αυτοί ενώθηκαν και αποτέλεσαν ελεύθερους λόχους ή ομάδες (Ρουτιέριδες). Αποτελούνταν κυρίως από άτομα με προέλευση τη Γασκώνη αλλά και από τη Βρετάνη και άλλα μέρη της Γαλλίας, της Ισπανίας, της Γερμανίας και της Αγγλίας. Μέσω της υπάρχουσας στρατιωτικής τους εκπαίδευσης, οι ομάδες αυτές επιδόθηκαν, σε λεηλασίες στην

³³<https://www.britannica.com/event/Hundred-Years-War>, [ημερομηνία πρόσβασης 11/12/2020, 14:20].

³⁴ NEILLANDS (2003), *“THE HUNDREND YEARS WAR REVISED EDITION”*, σελ. 89–92.

³⁵Ο.π., σελ. 89–92.

υπαίθρο, ληστείες, δολοφονίες ακόμη και βασανιστήρια στη διάρκεια συλλογής προμηθειών για επιβίωση. Στην περίοδο της ανακωχής, το πρόβλημα των ρουτιέριδων διογκώθηκε. Οι ομάδες αυτές ήταν αρκετά καλά εξοπλισμένες και οργανωμένες, πράγμα που τις καθιστούσε αποδεκτές για μισθοφορικού τύπου μονάδες, και από τις δύο πλευρές.

Κύρια τακτική των ρουτιέριδων ήταν η κατάληψη ενός κάστρου και στην συνέχεια η χρησιμοποίησή του ως βάση για τη λεηλασία της γύρω υπαίθρου. Μετέπειτα, προχωρούσαν είτε σε άλλα κάστρα είτε ζητούσαν να εξαγοραστούν για να φύγουν από αυτό. Το πρόβλημα δεν επιλύθηκε, μέχρις ότου ένα σύστημα φορολογίας τον 15^ο αιώνα επέτρεψε σε έναν κανονικό στρατό να χρησιμοποιήσει τους καλύτερους εξ αυτών³⁶.

Η συνέχιση του πολέμου δόθηκε ξανά το 1345 με νέα επίθεση του Εδουάρδου στις περιοχές της Γασκώνης και της Γκιγιέν. Οι Άγγλοι υπό τον Ερρίκο του Γκρόσμونت (1310 - 23 Μαρτίου 1361) νίκησαν μια ανώτερη γαλλική δύναμη υπό τον Μπέρραντ ντελ Ισλ-Χουρντάιν στο Auberoche (Οκτώβριος 1345) και πήραν τη Λα Ρεόλ. Ένα χρόνο αργότερα, ο Ερρίκος απώθησε άλλη μια γαλλική στρατιά υπό τον γιο του Βασιλιά της Γαλλίας Ιωάννη Β΄ Δούκα της Νορμανδίας (26 Απριλίου 1319- 8 Απριλίου 1364). Η τελική επιβολή των αγγλικών δυνάμεων στο δουκάτο της Βρετάνης θα αργήσει να πραγματοποιηθεί, μέχρι το 1364³⁷.

2.4. Η Μάχη του Κρεσύ 1346

Στις 5 Ιουλίου 1346 ο Εδουάρδος απέπλευσε από το Πόρτσμουθ με περίπου επτακόσια πενήντα πλοία και επτά έως δέκα χιλιάδες άνδρες³⁸. Αποβιβάστηκε στην Χάγη, στην χερσόνησο του Κοτέντιν της Νορμανδίας, μαζί με τον δεκαέξι ετών τότε γιο του και πρίγκιπα της Ουαλίας, τον μετέπειτα *Μαύρο Πρίγκιπα* ή Έντουαρντ του Γούντστοκ (15 Ιουνίου 1330 - 8 Ιουνίου 1376).

Το αγγλικό στράτευμα κατέλαβε πολύ γρήγορα το Καέν. Συνέχισε προς το Παρίσι χωρίς να προσπαθήσει να το καταλάβει. Αποφάσισε να κινηθεί στα βόρεια προς τις Κάτω Χώρες λεηλατώντας τα εδάφη από όπου περνούσε. Ο Φίλιππος με τον δικό του αριθμητικά ανώτερο στρατό ξεκίνησε να τον καταδιώκει. Ο Εδουάρδος κινήθηκε προς τον Σηκουάνα αλλά βρήκε τα περισσότερα περάσματα

³⁶ Wagner, J. (2006), "Encyclopedia of the Hundred Years War", σελ.272–273.

³⁷ <https://www.britannica.com/place/Auray#ref783089>, [ημερομηνία πρόσβασης 11/12/2020, 14:41].

³⁸ Prestwich (2007), "Plantagenet England 1225 - 1360", σελ. 315.

κατεστραμμένα. Κατάφερε να περάσει τον ποταμό στο Πουασί. Συνεχίζοντας προς την Φλάνδρα έφτασε στον ποταμό Σομ. Επιτυγχάνοντας τη διέλευση του ποταμού, κινήθηκε προς την Φλάνδρα καταδιωκόμενος από τον Φίλιππο. Όταν πλέον δεν μπορούσε να αποφύγει τον Φίλιππο μέσω ελιγμών, ο Εδουάρδος τοποθέτησε τις δυνάμεις του έτσι ώστε να έχει στα νώτα του τον ποταμό αντισταθμίζοντας το αριθμητικό πλεονέκτημα του Φιλίππου.

Η περίφημη μάχη του Κρεσύ ξεκίνησε στις 26 Αυγούστου 1346. Οι ανυπόμονοι βαριά οπλισμένοι Γάλλοι ευγενείς βλέποντας το αριθμητικό τους πλεονέκτημα ξεκίνησαν πριν να είναι ολόκληρος ο στρατός έτοιμος³⁹, τις κατά μέτωπο επιθέσεις σε κύματα. Οι άρτια εκπαιδευμένοι άγγλοι τοξότες επέδειξαν την ανωτερότητα του αγγλικού μακρού τόξου (longbow) σκορπίζοντας χιλιάδες βέλη εναντίον των ορμητικών Γάλλων. Παρά τη μεγάλη σφαγή που γινόταν μπροστά στα μάτια των Γάλλων, οι κατά μέτωπο επιθέσεις δεν σταμάτησαν παρά μόνο όταν ήταν αργά. Η μάχη του Κρεσύ είχε κριθεί εμφατικά υπέρ των Άγγλων, ενώ αποτέλεσε μια συντριπτική ήττα για τους Γάλλους.

Ο Εδουάρδος στη συνέχεια κινήθηκε εναντίον του Καλαί, το οποίο και πολιορκήσε από τον Σεπτέμβριο του 1346 μέχρι και τον Αύγουστο του 1347. Η πολιορκία κράτησε περισσότερο απ' όσο περίμενε ο Εδουάρδος, χάρη στην επίμονη άμυνα των Γάλλων υπό την ηγεσία του Ζαν ντε Βιεν. Ωστόσο, με την πτώση του ο Εδουάρδος απαίτησε την παράδοση των αρχόντων, φορώντας μόνο την μπλούζα τους και μια θηλιά στον λαιμό. Οι ζωές τους σώθηκαν από τη μεσολάβηση της βασίλισσας του Εδουάρδου, Φιλίππης του Αινώ (24 Ιουνίου 1314 - 15 Αυγούστου 1369)⁴⁰. Αυτό αποτέλεσε ένα σημαντικό στρατηγικό πλεονέκτημα για τους Άγγλους, επιτρέποντάς τους να διατηρούν τα στρατεύματά τους στη βόρεια Γαλλία⁴¹. Στη διάρκεια της πολιορκίας ο Γάλλος βασιλιάς προέτρεψε και υποκίνησε τους σκωτσέζους να επιτεθούν στην βόρεια Αγγλία. Με αρχηγό τον βασιλιά Δαβίδ Β' (5 Μαρτίου 1324 - 22 Φεβρουαρίου 1371) εισέβαλαν στα αγγλικά εδάφη. Στις 17 Οκτωβρίου του 1346 ηττήθηκαν στην μάχη του Neville's Cross, ενώ ο Ντέιβιντ αιχμαλωτίστηκε. Έκτοτε οι Σκωτσέζοι δεν θα αποτελέσουν απειλή για τους Άγγλους⁴².

³⁹ Ο.π., σελ 318-319.

⁴⁰ <https://www.britannica.com/event/Hundred-Years-War>, [ημερομηνία πρόσβασης 11/12/2020, 15:09].

⁴¹ Prestwich (2007), "*Plantagenet England 1225 - 1360*", σελ 318-319.

⁴² Ο.π., σελ. 245.

2.5. Η επιρροή της μάχης του Κρεσύ

Η πολιτική κατάσταση στην Γαλλία χειροτέρεψε, ενώ ο Ιωάννης της Νορμανδίας έχασε για λίγο την επιρροή του. Ένα σχέδιο για την παύση των εχθροπραξιών παρουσίασε ο Πάπας και ο Άγιος Μπρίτζετ της Σουηδίας με την υιοθέτηση του Εδουάρδου ως κληρονόμο του θρόνου της Γαλλίας αντί του Ιωάννη.

Ωστόσο, δεν επέφερε καρπούς το σχέδιο αυτό. Την ίδια περίοδο είχε αρχίσει να κάνει την εμφάνισή της η επιδημία πανούκλας στην Ευρώπη. Ο συνδυασμός του Μαύρου Θανάτου με την οικονομική στενότητα και των δύο κρατών, οδήγησε στο να σταματήσει ο πόλεμος. Η εκχειρία που υπογράφηκε (Σεπτέμβριος 1347) μετά την πτώση του Καλαί ανανεώθηκε δύο φορές τα τελευταία χρόνια της βασιλείας του Φίλιππου ΣΤ΄ (1348 και 1349) και πάλι μετά την προσχώρηση του Δούκα της Νορμανδίας στο γαλλικό στέμμα ως Ιωάννη Β΄ (Σεπτέμβριος 1351)⁴³.

Ο Ιωάννης ο Καλός (26 Απριλίου 1319 – 8 Απριλίου 1364) είχε ως κύριο σκοπό τη διατήρηση της ειρήνης, ακόμη και με την παροχή των αγγλικών εδαφών χωρίς την απαίτηση για φόρο τιμής στο πρόσωπο του. Η πρόταση αυτή εξόργισε την γαλλική κοινή γνώμη. Στο συμβούλιο ειρήνης που ακολούθησε στην Γκιν τον Ιούλιο και τον Μάρτιο του 1354 δεν κατάφερε ο Ιωάννης να υπογραφεί ειρήνη, ενώ στην συνέχεια αρνήθηκε και ο Εδουάρδος, παρατείνοντας το εχθρικό κλίμα ανάμεσα στα δύο βασίλεια.

2.6. Διαμάχη Άγγλων και Ισπανών

Το έτος 1350, οι Άγγλοι είχαν δυσανεσθηθεί από τους Ισπανούς εξαιτίας πράξεων βίας και λεηλασίας που είχαν διαπράξει ισπανικά πλοία εναντίον τους. Την ίδια χρονιά, ενώ οι Ισπανοί βρίσκονταν για εμπορικούς σκοπούς στην Φλάνδρα, ενημερώθηκαν ότι οι Άγγλοι ενέδρευναν στον γυρισμό τους. Οι Ισπανοί τότε εξόπλισαν τα πλοία τους και μίσθωσαν όποιους ήταν πρόθυμοι να τους υπηρετήσουν. Αφού ενημερώθηκε για τις πολεμικές αυτές προετοιμασίες, ο Εδουάρδος αποφάσισε να κινηθεί εναντίον τους.

Οι Ισπανοί κινούμενοι κατά μήκος της Αγγλίας αναζητούσαν κάποια πόλη για λεηλασία. Στις 29 Αυγούστου 1350 οι δύο στόλοι συγκρουστήκαν στο Wichelsea, με τον αγγλικό στόλο να κυριαρχεί ξανά - χάρη και πάλι στο μακρύ τόξο.

⁴³ Arnold-Baker, Charles (2001), *“The Companion to British History”*, London: Routledge, σελ 748 (John II), σελ. 1005–1006 (Philip VI).

Λίγο αργότερα, το 1352, ο Κάρολος Β΄ της Ναβάρρας (10 Οκτωβρίου 1332 - 1 Ιανουαρίου 1387) αξίωσε μέσω της κόρης του Ιωάννη Β΄ το δικαίωμα του στον γαλλικό θρόνο. Πίστευε ότι το δικαίωμα του στον θρόνο ήταν ισχυρότερο από αυτό του Εδουάρδου. Αρχικά, προσπάθησε να εκμεταλλευτεί τους Άγγλους ώστε να πιέσει τους Γάλλους να έρθουν σε συμφωνία. Οι διαφωνίες με τον πεθερό του εξανεμίσθηκαν μέσω των συμφωνιών του Μαντ-λα-Ζολίτο 1354 και του Volognes το 1355. Παρόλα αυτά, ο Κάρολος συγκρούστηκε μαζί του ξανά σε συνεργασία με τους Άγγλους. Ως αποτέλεσμα, ο Ιωάννης Β΄ διέταξε την σύλληψη του Καρόλου. Την ηγεσία των Ναβαρρέζων ανέλαβε ο αδελφός του Καρόλου, Φίλιππος της Ναβάρρας (1336 – 1363) και κατάφερε να διατηρήσει τα εδάφη στην Νορμανδία⁴⁴.

2.7. Η εκστρατεία του Μαύρου Πρίγκιπα και η Μάχη στο Πουατιέ 1356

Το έτος 1355 και αφού η καταστροφή που είχε προκαλέσει ο μαύρος θάνατος άρχισε να υποχωρεί, τα δύο κράτη μπόρεσαν να ανακάμψουν οικονομικά. Η υποχώρηση της πανούκλας έδωσε τη δυνατότητα για την έναρξη νέων εχθροπραξιών. Είχε προηγηθεί, το έτος 1351, η λεγόμενη «μάχη των Τριάντα»: ο ιδιωτικός αγώνας τριάντα ιπποτών, ανάμεσα σε επιφανείς γάλλους και άγγλους αριστοκράτες. Η «μάχη» αυτή βρήκε νικητές τους Γάλλους.

Το 1355 ο γιος του Εδουάρδου εισέβαλε στην Γαλλία από τη Γασκώνη και, μέχρι το τέλος του καλοκαιριού, επιδόθηκε σε μια εκστρατεία επιδρομών γνωστή ως *chevauchée*⁴⁵. Συγκεκριμένα, λεηλάτησε την περιοχή του Αβινιόν, το Καστελνωντρώ, το Καρκασσόν και τη Ναρμπόν. Την επόμενη χρονιά, κατά τη διάρκεια ενός άλλου *chevauchée*, κατέστρεψε την Ωβέρνη, Λιμουζίν και Μπερί, αλλά απέτυχε να πάρει την Μπουρζ. Σκοπός των επιδρομών αυτών, πέραν του άμεσου κέρδους, ήταν να τρομοκρατήσει και να αποθαρρύνει τους Γάλλους, με σκοπό να ασκηθεί πίεση στον Γάλλο βασιλιά. Ένας παρατηρητής εκείνη την εποχή είπε, για τον Μαύρο Πρίγκιπα

⁴⁴ <https://www.britannica.com/event/Hundred-Years-War>, [ημερομηνία πρόσβασης 11/12/2020, 15:21].

⁴⁵ Μια πρακτική που είναι κοινή κατά τη διάρκεια του Πολέμου των εκατό χρόνων, το *chevauchée* ήταν μια ένοπλη επιδρομή στο εχθρικό έδαφος. Με στόχο την καταστροφή, τη λεηλασία και την αποθάρρυνση, τα *chevauchées* διεξήχθησαν εν γένει εναντίον πολιτών. <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/oi/authority.20110803095606383>, 6/1/2021, 20:34.

ότι, καθώς κινούνταν προς την Τουλούζη δεν υπήρχε πόλη που να άφησε χωρίς να την καταστρέψει⁴⁶.

Η εκστρατεία αυτή έφερε την αντίδραση των Γάλλων, όπου κατάφεραν να αποκλείσουν τη διαφυγή των Άγγλων στην περιοχή του Πουατιέ. Ο αγγλικός στρατός, δύναμης επτά χιλιάδων ανδρών υπό τον Εδουάρδο και τον Μαύρο Πρίγκιπα, προσέφερε όρους παράδοσης στον Γάλλο βασιλιά Ιωάννη Β΄, ο οποίος μετρούσε έντεκα χιλιάδες άνδρες στο πεδίο της μάχης. Οι όροι δεν έγιναν αποδεκτοί και αυτό οδήγησε σε μάχη στις 19 Σεπτεμβρίου 1356.

Ο γαλλικός στρατός παρατάχθηκε σε τρεις σειρές. Ο εμπροσθοφυλακή είχε επικεφαλής τον Κάρολος Ε΄, η δεύτερη ήταν υπό τον Δούκα των Ορλεάνων, ενώ στην τρίτη, τη μεγαλύτερη, ηγήθηκε ο ίδιος ο βασιλιάς. Η μάχη αποτέλεσε μια επανάληψη της Μάχης του Κρεσύ με αλληπάλληλες εφόδους από τους Γάλλους και με το αγγλικό μακρύ τόξο να αποτελεί και πάλι τον κύριο παράγοντα νίκης. Ωστόσο, τα δυσάρεστα αποτελέσματα δεν περιορίστηκαν εκεί. Χάρη σε μια κίνηση αιφνιδιασμού από μια ομάδα ανδρών υπό τον ευγενή Gascon Captal de Buch και τον Ιωάννη Γ΄ του Γκραγύ, οι Άγγλοι κατάφεραν να συλλάβουν τον Ιωάννη Β΄ μαζί με άλλους Γάλλους αριστοκράτες⁴⁷. Μετά την ήττα, ο Ιωάννης Β΄ υπέγραψε ανακωχή με τον Εδουάρδο. Η πρώτη Συνθήκη του Λονδίνου υπογράφηκε το 1358 και ουσιαστικά ήταν μια συμφωνία που έθετε τα λύτρα για τον Ιωάννη Β΄ στα τέσσερα εκατομμύρια *ecus*. Το ποσό αυτό ορίστηκε έπειτα από απαίτηση επαναδιαπραγμάτευσης από τον Γάλλο βασιλιά. Το αρχικό ποσό είχε οριστεί σε δύο εκατομμύρια *ecus*. Ωστόσο, ο Γάλλος μονάρχης έβρισκε το ποσό αυτό αρκετά χαμηλό και ως εκ τούτου προσβλητικό για τον ίδιο. Η αρχική καταβολή των δόσεων ορίστηκε την πρώτη Νοεμβρίου το 1358. Η μη πληρωμή της, όμως, οδήγησε σε νέα συνθήκη.

Το ίδιο έτος, ο αντίκτυπος της ήττας και η αιχμαλωσία του Ιωάννη Β΄ οδήγησε σε εξέγερση των Γάλλων αγροτών από τις στερήσεις και την μεταχείριση τους από τις ανεξάρτητες ομάδες, καθώς και των Γάλλων αριστοκρατών, ιδίως μετά την μάχη του Πουατιέ⁴⁸. Η εξέγερση υπό τον Γκυγιόμ Κέλ εκφράστηκε θηριωδώς εναντίον των ευγενών των περιοχών βόρεια του Παρισιού. Ωστόσο, οι επαναστάτες

⁴⁶ Lynn II, John A (2004), *“Battle: A History of Combat and Culture”*, Philadelphia: Westview Press Inc. σελ. 85–90.

⁴⁷ Rogers, C., ed. (2010). *“The Oxford Encyclopedia of Medieval Warfare and Military Technology. Vol. I”* Oxford University Press. σελ. 88–89.

⁴⁸ Jean Birdsall edited by Richard A. Newhall (1953), *“The Chronicles of Jean de Venette”*, N.Y. Columbia University Press, σελ. 66.

αντιμετωπίστηκαν βίαια στη μάχη του Mello ενώ οι ευγενείς προχώρησαν σε αντίποινα⁴⁹.

Η δεύτερη συνθήκη του Λονδίνου υπογράφηκε στις 12 Μαρτίου 1359 και όριζε την κράτηση ομήρων στην θέση του γάλλου βασιλιά. Πιο συγκεκριμένα, οι όμηροι περιλάμβαναν δύο από τους γιους του, αρκετούς πρίγκιπες και ευγενείς, τέσσερις κατοίκους του Παρισιού και δύο πολίτες από καθεμία από τις δεκαεννέα κύριες πόλεις της Γαλλίας⁵⁰. Επίσης, σύμφωνα με τους όρους της συνθήκης, η Αγγλία απέκτησε την κατοχή της Νορμανδίας, της Βρετάνης, του Αντζού, του Μείν και όλων των ακτών από τη Φλάνδρα έως την Ισπανία, αποκαθιστώντας έτσι την πρώην Αυτοκρατορία του Αντζίν. Οι όμηροι κρατήθηκαν σε τιμητική αιχμαλωσία, που σύμφωνα με τον ιππικό κώδικα σήμαινε ότι τους δόθηκε ελεύθερος έλεγχος. Με την επιστροφή του στην Γαλλία, ο Ιωάννης Β΄ αναζήτησε πόρους για να εξοφλήσει τα λύτρα. Ωστόσο, η φυγή από την αιχμαλωσία ενός εκ των γιών του, τον οδήγησε στην αυτόβουλη παράδοση του στους Άγγλους τιμώντας τους νόμους της Ιπποσύνης. Πέρασε το υπόλοιπο της βασιλείας του σε αιχμαλωσία και πέθανε στο Λονδίνο στις 8 Απριλίου 1364. Η κηδεία του Ιωάννη, στην Αγγλία, ήταν μια μεγάλη ιπποτική υπόθεση και τιμήθηκε ως ένας σπουδαίος άνθρωπος από τους Πλανταγενέτες⁵¹.

Η δεύτερη συνθήκη του Λονδίνου δε στάθηκε δυνατή στην αποτροπή των εχθροπραξιών. Ο Εδουάρδος συγκέντρωσε το στρατό του στο Καλαί στα τέλη του καλοκαιριού του 1359. Ο πρώτος στόχος του ήταν να καταλάβει την πόλη του Ρενς και να στεφθεί βασιλιάς στην παραδοσιακή πόλη στέψης της Γαλλίας. Ωστόσο, η γαλλική αντίσταση άντεξε την πολιορκία και σε συνδυασμό της κόπωσης, της φθοράς από την παρενόχληση γαλλικών μονάδων και των ασθενειών που έκαναν την εμφάνιση τους στο αγγλικό στράτευμα, οδήγησε τον Εδουάρδο να κινηθεί στην πόλη Σαρτρ. Στην πόλη του Σαρτρ σημειώθηκε η καταστροφή του αγγλικού στρατού που προκλήθηκε από την σφοδρή πτώση χαλαζιού και στοίχισε την ζωή σε χίλιους στρατιώτες και έξι χιλιάδες άλογα και έμεινε στην ιστορία ως η Μαύρη Δευτέρα.

Μετά το φαινόμενο αυτό και με τον αγγλικό στρατό στα όρια της εξαθλίωσης, ο Εδουάρδος αποδέχτηκε την πρόταση διαπραγματεύσεων του Dauphine(Δελφίνου). Εκπρόσωποι των δύο βασιλιάδων συναντήθηκαν στο Μπρετινί και συμφώνησαν σε

⁴⁹ Mackay, Angus; Ditchburn, David, eds. (1997), "*Atlas of Medieval Europe. London*", Routledge, σελ. 226.

⁵⁰ Chisholm, Hugh, ed. (1911), "Brétigny". *Encyclopædia Britannica*. 4 (11th ed.), Cambridge University Press, σελ. 501.

⁵¹ Guignebert, Charles (1930), "*A Short History of the French People vol.1*", Translated by F. G. Richmond. New York: Macmillan Company., σελ. 304–307.

σχέδιο συνθήκης. Η Συνθήκη του Μπρετινί επικυρώθηκε αργότερα από τους δύο Βασιλιάδες, Ιωάννη και Εδουάρδο, ως Συνθήκη του Καλαί στις 24 Οκτωβρίου 1360 Σύμφωνα με τους όρους της συνθήκης, ο Εδουάρδος συμφώνησε να παραιτηθεί από το γαλλικό στέμμα⁵². Σε αντάλλαγμα η Γαλλία παραχώρησε ολόκληρη την παλιά Ακουιτανία και επίσης, στη βόρεια Γαλλία, οι Κάλαες και οι Γκόνες πέρασαν υπό πλήρη κυριαρχία στους Άγγλους. Τα λύτρα μειώθηκαν σε τρία εκατομμύρια ecus χρυσού, για την πληρωμή των οποίων λήφθηκαν όμηροι, αλλά ο Ιωάννης επρόκειτο να απελευθερωθεί αφού είχε ληφθεί μια πρώτη δόση εξακοσίων χιλιάδων ecus. Ο Γάλλος βασιλιάς έπρεπε να κάνει επίσημη παραίτηση από όλη την κυριαρχία και τη δικαιοδοσία επί των εκχωρημένων εδαφών έως τις 30 Νοεμβρίου 1361 ⁵³.

Εν κατακλείδι, η πρώτη φάση του εκατονταετούς πολέμου βρίσκει τους Άγγλους σε πλεονεκτική θέση με σαφή κέρδη, εδαφικά καθώς και ψυχικά, μετά τις δύο μεγάλες νίκες τους, ενώ και ο εχθρός από τα βόρεια έχει σε μεγάλο βαθμό εξολοθρευθεί μετά την νίκη στο Νέβιλ-Κρος. Στην αντίπερα όχθη, ο Φίλιππος και το βασίλειό του, παρά την σαφή αριθμητική υπεροχή του στα παιδιά των μαχών, δεν κατάφερε να την μετουσιώσει σε νίκες. Επίσης, η εξέγερση των χωρικών στα βόρεια αποδεικνύει την εναντίωση μερίδας του γαλλικού λαού ενώ υπονομεύει και την κυριαρχία του. Τέλος, η εκχειρία αυτή βρίσκει και τις δύο χώρες εξαντλημένες οικονομικά από την συνεχή χρηματοδότηση του πολέμου και στρατιωτικά από τις αλλεπάλληλες συγκρούσεις. Έτσι, είναι μια πρώτης τάξεως ευκαιρία και για τα δύο μέρη να ανασυγκροτηθούν και να προετοιμαστούν για την πιθανή συνέχεια.

⁵² Le Patourel, J, (1984), Michael Jones (ed.), “*Feudal Empires: Norman and Plantagenet*”, London: Hambledon Continuum, σελ. 20–21.

⁵³ <https://www.britannica.com/event/Hundred-Years-War/From-the-Treaty-of-Bretigny-to-the-accession-of-Henry-V-1360-1413>, [ημερομηνία πρόσβασης 12/12/2020, 13:53].

3. Δεύτερη Φάση: Καρολίγγειος Πόλεμος 1369 – 1389

Η δεύτερη φάση του πολέμου ξεκίνησε το 1369. Η φάση αυτή έλαβε το όνομα της από τον Κάρολο τον Ε΄ της Γαλλίας (21 Ιανουαρίου 1338 - 16 Σεπτεμβρίου 1380), υπεύθυνο για την συνέχιση του πολέμου εννέα χρόνια μετά την υπογραφή της συνθήκης του Μπρετινί. Στην περίοδο αυτή τα δύο βασίλεια θα έρθουν αντιμέτωπα κυρίως μέσω αντιπροσωπευτικών δυνάμεων τα πρώτα χρόνια (διαμάχη για το δουκάτο της Βουργουνδίας), ωστόσο με την επανέναρξη των εχθροπραξιών από το 1370, θέατρο του πολέμου θα ξαναγίνει το γαλλικό έδαφος με τους Άγγλους να εξαπολύουν μεγάλης κλίμακας επιθέσεις, χωρίς όμως τα ανάλογα αποτελέσματα. Σε αυτή την περίοδο επίσης εμφανίζονται αναταραχές και στο εσωτερικό της Αγγλίας, ενώ δεν σημειώνεται κάποια μάχη μεγάλης κλίμακας όπως στην πρώτη φάση.

Όπως αναφέραμε παραπάνω τα δύο κράτη το 1360 είχαν ξεκινήσει τις διαπραγματεύσεις για ειρήνη. Ωστόσο, μια νέα ευκαιρία για κέρδη εμφανίστηκε για τον Εδουάρδο Γ΄. Η ασυμφωνία της Γαλλίας με το βασίλειο της Ναβάρρας για την διαδοχή του δουκάτου της Βουργουνδίας και η αξίωση των Ναβαρραίων με την αιχμαλωσία του Ιωάννη Β΄ είχε ως αποτέλεσμα την σκόπιμη καθυστέρηση των ειρηνευτικών διαδικασιών από τον Άγγλο βασιλιά⁵⁴, αλλά και την παροχή υποστήριξης από τον Εδουάρδο Γ΄ με προοπτική να κερδίσει τον έλεγχο στις βόρειες και δυτικές επαρχίες της Γαλλίας. Ο θάνατος του Ιωάννη Β΄ το 1364 στη διάρκεια της αιχμαλωσίας του⁵⁵ και η διαδοχή του από τον γιο του Κάρολο Ε΄ οδήγησε και στην συντριβή των Ναβαρραίων από τον γαλλικό στρατό στην μάχη του Κοσερέλ⁵⁶.

3.1. Ο Εμφύλιος Πόλεμος της Καστίλης

Στην συνέχεια η διαμάχη μεταφέρθηκε στον εμφύλιο πόλεμο για την Καστίλη ανάμεσα στα δύο αδέρφια, Πέτρο Β΄ τον Σκληρό (30 Αυγούστου 1334 - 23 Μαρτίου 1369) και Ερρίκο Β΄ της Τρασταμάρα (13 Ιανουαρίου 1334 - 29 Μαΐου 1379)⁵⁷. Τα δύο βασίλεια υποστήριξαν διαφορετικούς διαδόχους. Η σύναψη ειρήνης της Αγγλίας και της Γαλλίας είχε ως αποτέλεσμα την αποδέσμευση πολλών μισθοφόρων οι οποίοι για την επιβίωση τους στράφηκαν στην λεηλασία. Ο Κάρολος Ε΄, ο οποίος είχε

⁵⁴ Ormrod, W. (2001), “*Edward III*”, Yale English Monarchs series. London: Yale University Press, σελ. 384.

⁵⁵ Backman, Clifford R. (2003), “*The Worlds of Medieval Europe*”, New York: Oxford University Press, σελ. 179–180

⁵⁶ Wagner, J. (2006), “*Encyclopedia of the Hundred Years War*”, σελ. 86.

⁵⁷ Curry, A. (2002), “*The Hundred Years' War 1337–1453*”, σελ. 46.

διαμάχη με τον Πέτρο Β΄ τον Σκληρό βασιλιά της Καστίλης και άνδρα της αδελφής της Λευκής των Βουρβόνων (1339 – 1361), διέταξε τον Bertranddu Guesclin (1320 - 13 Ιουλίου 1380), να οδηγήσει τα μισθοφορικά αυτά σώματα εναντίον του Πέτρου. Αφορμή της απόφασης αυτής στάθηκε η δηλητηρίαση της αδελφής του. Ο Γάλλος μονάρχης πέτυχε την ανατροπή του και τοποθέτησε στην θέση του τον Ερρίκο της Τρασταμάρα.

Παρά την αρχική ήττα του, ο Πέτρος στράφηκε για ενίσχυση στους Άγγλους και συγκεκριμένα στον άρχοντα της Ακουιτανίας, τον Μαύρο Πρίγκιπα. Ο Μαύρος Πρίγκιπας μη θέλοντας να διαταράξει την ειρήνη που είχε συμφωνηθεί το 1360 αλλά και να χάσει τις αμοιβές και όσα του είχε υποσχεθεί ο Πέτρος ο Σκληρός, παρείχε την βοήθεια του ως άρχοντας της Ακουιτανίας και όχι ως πρίγκιπας της Αγγλίας. Χρησιμοποίησε την προσωπική του περιουσία που είχε κερδίσει από την πρώτη φάση του πολέμου για την χρηματοδότηση του στρατού του. Στη μάχη του Najera, στις 3 Απριλίου 1367, ο Μαύρος Πρίγκιπας ήταν διοικητής μια στρατιάς που αποτελούνταν από τρεις ομάδες. Πιο συγκεκριμένα, τρεις χιλιάδες άνδρες υπό τον σερ Ιωάννη Τσάντος (1320 - 31 Δεκεμβρίου 1369) και τον αδερφό του πρίγκιπα, Ιωάννη της Γάνδης (24 Ιουνίου 1340 - 3 Φεβρουαρίου 1399) Δούκα του Λάνκαστερ, αναπτύχθηκαν ως εμπροσθοφυλακή. Ακολούθησε ο πρίγκιπας με τον αφιερωμένο του, και την φρουρά του, σε συνδυασμό με τα στρατεύματα του Πέτρου με αριθμό τεσσάρων χιλιάδων ανδρών. Οι Λόρδοι του Αρμάνγκακ και του Άλμπρετ κράτησαν τη δεξιά πλευρά με δύο χιλιάδες άνδρες και ο Ιωάννης Γ΄ του Γραγύ την αριστερή, με άλλους δύο χιλιάδες άνδρες. Η δύναμη του Τρασταμάρα ήταν περίπου πεντέμισι χιλιάδων ανδρών, αλλά ήταν χαοτικά οργανωμένη⁵⁸.

Η δύναμη του άγγλου πρίγκιπα κατάφερε να επικρατήσει και να αποκαταστήσει στον θρόνο τον Πέτρο. Παρόλα αυτά η άρνησή του για την πληρωμή όσων είχε τάξει στον Μαύρο Πρίγκιπα είχε ως αποτέλεσμα τον εκτοπισμό την αιχμαλωσία και εν τέλει τον θάνατο του Πέτρου στην μάχη του Μοντιέλ τον Μάρτιο του 1369. Ακόμη, τα μοναδικά κέρδη των Άγγλων από την παρέμβασή τους, ήταν η εχθρότητα του βασιλιά της Καστίλης ο οποίος συμμάχησε με τους Γάλλους. Επίσης, με εντολή του νέου βασιλιά, η αγγλική εμπορική κοινότητα της Σεβίλλης σφαγιάστηκε⁵⁹, ενώ και η

⁵⁸ Ο.π., 46.

⁵⁹ MILO KEARNEY, MANUEL MEDRANO (2001), *“Medieval Culture and the Mexican American Borderlands”*, Texas A&M University Press. 2001. σελ. 183.

Καστιλιανή έχθρα μετουσιώθηκε στην πορεία των δεκαετιών σε λεηλασίες των νοτιών ακτών της Αγγλίας, φέρνοντας τη ζυγαριά του πολέμου υπέρ της Γαλλίας⁶⁰.

3.2. Αποτελέσματα του εμφυλίου

Ο Μαύρος Πρίγκιπας, μεγαλύτερος γιος και κληρονόμος του Εδουάρδου Γ' της Αγγλίας, ξόδεψε ένα τεράστιο χρηματικό ποσό για να αποκαταστήσει τον Πέτρο τον Σκληρό στο θρόνο της Καστίλης. Η μη επιστροφή του τεράστιου κεφαλαίου και παράλληλα η κακή υγεία του Μαύρου Πρίγκιπα τον οδήγησαν να γυρίσει στην Ακουιτανία. Έχοντας ως σκοπό την αποπληρωμή των χρεών του αποφάσισε να συγκεντρώσει τα χρήματα μέσω της επιβολής φόρων στους άρχοντες της Ακουιτανίας. Καθιέρωσε έτσι φόρο εστίας. Ο Αρνώ-Αμανιέ Η' Άρχοντας του Άλμπρετ (4 Αυγούστου 1338 – 1401), ο οποίος βρέθηκε στο πλευρό του Μαύρου Πρίγκιπα στη διάρκεια του πολέμου, δυσαρεστημένος από την αγγλική διαχείριση και ανάμειξη στη διευρυμένη Ακουιτανία, αρνήθηκε την είσπραξη του φόρου στο φέουδό του. Έτσι, εντάχθηκε σε μια ομάδα Γασκώνων αρχηγών που εναντιώνονταν και αυτοί στον φόρο. Προχώρησαν στην ζήτηση βοήθειας από τον Κάρολο τον Ε'.

Ο Κάρολος αποφάσισε την προώθηση του ζητήματος στο Ανώτατο Δικαστήριο και κάλεσε έναν λόρδο Γάσκωνο και τον Μαύρο Πρίγκιπα στο Παρίσι. Ο Μαύρος Πρίγκιπας στην πρόσκληση αυτή απάντησε ότι θα πήγαινε στο Παρίσι να δει τον Κάρολο συνοδεία εξήντα χιλιάδων ανδρών. Παρά τις προσπάθειες του για συνέχιση της ειρήνης, ο Εδουάρδος δεν τα κατάφερε. Στις 3 Ιουνίου ο πόλεμος ξέσπασε ξανά⁶¹. Ο Εδουάρδος αυτοανακηρύχθηκε ακόμη μια φορά βασιλιάς της Γαλλίας ενώ ο γάλλος βασιλιάς κήρυξε την απόσπαση των αγγλικών κτήσεων στην Γαλλία από τον άγγλο βασιλιά. Με το τέλος του 1369, όλη η περιοχή της Ακουιτανίας εξεγέρθηκε εναντίον των αγγλικών δυνάμεων⁶².

⁶⁰ Malyn Newitt (2009), *“Portugal in European and World History”*, Reaktion Books, σελ. 39.

⁶¹ Curry, A. (2002), *“The Hundred Years' War 1337–1453”*, σελ. 46.

⁶² Wagner, J. (2006), *“Encyclopedia of the Hundred Years War”*, σελ. 122.

3.3. Η επανέναρξη του Πολέμου

Η κοινή γνώμη στη Γαλλία δεν ήταν πρόθυμη να αποδεχθεί μια μόνιμη διαίρεση της χώρας. Η ρήτρα παραίτησης της Συνθήκης του Καλαί δεν είχε ποτέ εκτελεστεί από τον Ιωάννη Β', ο οποίος δεν είχε ολοκληρώσει τη μεταφορά της επικράτειας μέχρι τον Νοέμβριο του 1361. Έτσι, ο Κάρολος Β' είχε το δικαίωμα να αποδεχθεί (30 Ιουνίου 1368) ένσταση κατά του Δούκα από τους ευγενείς της Γασκώνης. Ο Εδουάρδος Γ' έκρινε ότι αυτή η αποδοχή συνιστούσε παραβίαση της Συνθήκης και οι εχθροπραξίες ανανεώθηκαν⁶³.

Σε αυτή την φάση του πολέμου οι Γάλλοι αιφνιδίασαν τους Άγγλους οι οποίοι χαρακτηρίζονταν και από έλλειψη ισχυρής άμυνας στις περιοχές που κατείχαν. Ο αδελφός του Γάλλου βασιλιά Λουδοβίκος, Δούκας του Ανζού, κατέλαβε το Ρουέργκ και Κερσί στις αρχές του 1369. Η έλλειψη εμπιστοσύνης του Μαύρου Πρίγκιπα στους Δούκες της Γασκώνης οδήγησε τους Άγγλους να στείλουν μια εκστρατευτική δύναμη υπό τον τέταρτο γιο του Εδουάρδου, άρχοντα του Κέιμπριτζ και Δούκα του Πέμπροκ με σκοπό την διατήρηση των θέσεων στο Περιγκόρ. Η νικηφόρα προέλαση των Γάλλων συνεχίστηκε με την κατάκτηση του Αμπεβίλ, πρωτεύουσας του Ponthieu.

Η κατάληψη αυτή οδήγησε στην αποστολή κι άλλων μονάδων από την Γασκωνή με κατεύθυνση το Καλαί, υπό τον γιο του Ιωάννη της Γάνδης διάδοχο του Χέρεφορντ⁶⁴. Ο γιος του Εδουάρδου, Ιωάννης της Γάνδης, Δούκας του Λάνκαστερ, αποβιβάστηκε στο Καλαί (1369) και οδήγησε ένα chevauchée στη γαλλική επικράτεια. Ο σερ Ροβέρτος Κνόλλυς (1320 - 1407) προχώρησε προς την Île-de-France αλλά ο Bertrand du Guesclin (1320 - 13 Ιουλίου 1380), κατέστρεψε μέρος του στρατού του στο Πονβελλιέ (Δεκέμβριος 1370)⁶⁵.

Οι Γάλλοι υπό τον Λουδοβίκο Α' του Ανζού (23 Ιουλίου 1339 - 20 Σεπτεμβρίου 1384) συνέχισαν την προέλαση στα νοτιοδυτικά το 1370, παίρνοντας τις περιοχές Agenais, Λιμουζίν και Buzac. Οι Άγγλοι προσπάθησαν να απαντήσουν τον Απρίλιο του 1372 με τον κόμη του Pembroke, ο οποίος με χίλιους δεκαπέντε άνδρες και υλικούς πόρους κατάφερε να δημιουργήσει έναν στρατό τριών χιλιάδων

⁶³<https://www.britannica.com/event/Hundred-Years-War/From-the-Treaty-of-Bretigny-to-the-accession-of-Henry-V-1360-1413>, [ημερομηνία πρόσβασης 13/12/2020, 14:00].

⁶⁴ Curry, A. (2002), *"The Hundred Years' War 1337–1453"*, σελ. 46.

⁶⁵<https://www.britannica.com/event/Hundred-Years-War/From-the-Treaty-of-Bretigny-to-the-accession-of-Henry-V-1360-1413>, [ημερομηνία πρόσβασης 18/12/2020, 00:08].

ανδρών. Η προσπάθεια του να μεταφέρει τα στρατεύματα του και τα χρήματα του στην Ακουιτανία, διεκόπη από τις Καστιλιανές γαλέρες και τους Γάλλους συμμάχους τους.

Η μάχη η οποία διεξήχθη στο Λα Ροσέλ είχε ως αποτέλεσμα την καταστροφή των αγγλικών πλοίων και ταυτόχρονα την άρση της κυριαρχίας του αγγλικού ναυτικού στο Κανάλι που είχε προέλθει από την μάχη του Sluis. Η ήττα ακόμη, ματαίωσε τα σχέδια για να περάσει ο Εδουάρδος Γ΄ από το Σαουθάμπτον με δύναμη τεσσάρων χιλιάδων ανδρών (η προβλεπόμενη τοποθεσία αυτής της επίθεσης δεν είναι σαφής). Αντ' αυτού, τα στρατεύματα στάλθηκαν στη θάλασσα ενάντια στην απειλή περαιτέρω γαλλικών ναυτικών δράσεων, αν και καμιά νέα δεν υλοποιήθηκε⁶⁶.

3.4: Η αγγλική απάντηση και η εκστρατεία του Ιωάννη της Γάνδης 1373

Βλέποντας τα εδαφικά τους κέρδη να μειώνονται οι Άγγλοι προχώρησαν στην συγκέντρωση εννέα χιλιάδων ανδρών, της μεγαλύτερης στρατιωτικής τους δύναμης σε αυτή την δεύτερη περίοδο. Το 1373 ο Ιωάννης της Γάνδης (24 Ιουνίου 1340 - 3 Φεβρουαρίου 1399) διέταξε αυτό που μετέπειτα θα μείνει γνωστό ως *Great Chevauchée*. Η προγραμματισμένη διάρκειά του ήταν τρία χρόνια⁶⁷. Σκοπός αυτού του *chevauchée* ήταν η καταστροφή και η λεηλασία χωριών. Κάτι που είχε ως αποτέλεσμα την μείωση των φορολογικών εσόδων του εχθρού, καθώς οι κάτοικοι δεν είχαν για να προσφέρουν. Ακόμη, υπονόμευσε την πολιτική υποστήριξη των Γάλλων προς τον βασιλιά τους. Η τακτική αυτή παρείχε το πλεονέκτημα της γρήγορης επίθεσης και απόσυρσης προτού αντιδράσουν τα γαλλικά στρατεύματα ενώ η πιθανή πρόβλεψη της επόμενης επίθεσης από τους αμυνόμενους ήταν αδύνατη. Αυτή η τακτική βοήθησε τον Εδουάρδο Γ΄ και τον γιο του, Μαύρο Πρίγκιπα, να εξαναγκάσουν σε παράδοση την αντίπαλη πλευρά κατά την πρώτη φάση του πολέμου⁶⁸.

Η αγγλική επίθεση αρχικά ήταν επιτυχημένη καθώς οι γαλλικές μονάδες δεν ήταν συγκεντρωμένες ώστε να προβάλουν άμυνα. Παρόλα αυτά, όσο προχωρούσαν

⁶⁶ Curry, A. (2002), "*The Hundred Years' War 1337–1453*", σελ. 49.

⁶⁷ Nicolle, David (2011), "*The Great Chevauchée: John of Gaunt's Raid on France 1373*", Oxford: Osprey Publishing, σελ. 14.

⁶⁸ Rogers, Clifford (2006). "'Chevauchée'. *International Encyclopedia of Military History*". London: Routledge.

νότια οι Άγγλοι δοκιμάζονταν όλο και περισσότερο από την γαλλική αντίσταση. Οι γαλλικές δυνάμεις υπό τον Κάρολο Ε΄ παρενοχλούσαν τακτικά τις αγγλικές μονάδες. Στα σύνορα μεταξύ των περιοχών του βασιλιά Καρόλου Β΄ και του Δουκάτου της Βουργουνδίας, εξακόσιοι Άγγλοι και Βρετανοί σκοτώθηκαν και πολλοί άλλοι συνελήφθησαν⁶⁹. Κύρια στρατηγική των γαλλικών δυνάμεων ήταν η συνεχής παρενόχληση των Άγγλων μέσω μικρών αλλά αρκετά σκληρών συγκρούσεων και όχι η συνάντηση σε μια ανοιχτή μάχη, η οποία θα έδινε το πλεονέκτημα στα αγγλικά τόξα.

Η καταδίωξη των Γάλλων οδήγησε τους Άγγλους να παγιδευτούν στον ποταμό Αλιέ. Η δύσκολη διάσχιση του μέσω της γέφυρας του Μουλέν σε συνδυασμό με την διαρκή παρενόχληση τους από τις γαλλικές δυνάμεις είχε ως αποτέλεσμα την απώλεια των αποσκευών τους, καθώς και τα κέρδη από τις λεηλασίες. Οι Άγγλοι κινούμενοι πλέον νότια προς την περιοχή της Λιμουζίν ήρθαν αντιμέτωποι με τον καιρό. Η κακοκαιρία στοίχισε τον θάνατο πολλών ανδρών καθώς και αλόγων, ενώ πολλοί στρατιώτες αναγκάστηκαν να βαδίσουν με τα πόδια. Παράλληλα, πολλοί αφαίρεσαν την πανοπλία τους μην μπορώντας να την μεταφέρουν⁷⁰.

Η ολοκλήρωση του chevauchée έγινε με την είσοδο των δυνάμεων του Ιωάννη της Γάνδης στην περιοχή του Μπορντό στα τέλη Δεκεμβρίου. Πολλοί στρατιώτες είχαν χαθεί ενώ οι επιζώντες ήταν εξαντλημένοι και ταλαιπωρούνταν από την πείνα, την κούραση και τις αρρώστιες. Επίσης είχαν χάσει πάνω από τριάντα χιλιάδες άλογα με τα οποία είχαν ξεκινήσει από το Καλαί. Παρά την μεγάλη στρατιωτική πορεία που έφεραν εις πέρας τα αγγλικά στρατεύματα, τόσο οικονομικά όσο και στρατιωτικά αποτέλεσε μια αποτυχία. Το Great Chevauchée είχε φτάσει στο τέλος του. Ακόμη, η ήττα της εκστρατείας προκάλεσε έντονες αντιδράσεις και δυσαρέσκεια στην Βρετανία. Ο Ιωάννης της Γάνδης έγινε αρκετά αντιδημοφιλής στον πολιτικό βίο της Αγγλίας και η προσπάθεια του για προώθηση της ειρήνης με την Γαλλία απέτυχε⁷¹.

⁶⁹ Nicolle, D. (2011), “The Great Chevauchée: John of Gaunt's Raid on France 1373”, σελ. 58.

⁷⁰ Ο.π., σελ. 68.

⁷¹ Ο.π., σελ. 76.

3.5. Συνθήκη της Βρύγης (1375)

Η συνθήκη του Μπρυζ (πόλη στο σημερινό Βέλγιο) ήταν μια συνθήκη που υπογράφηκε ανάμεσα στα δύο αντιμαχόμενα μέρη το 1375. Η δημιουργία του συμβουλίου που οδήγησε στη συμφωνία υποκινήθηκε από τον Πάπα Γρηγόριο ΙΑ΄ (1329 - 27 Μαρτίου 1378)⁷². Εκπρόσωπος της γαλλικής πλευράς ήταν ο Φίλιππος ο Β΄ Δούκας της Βουργουνδίας (17 Ιανουαρίου 1342 - 27 Απριλίου 1404) ενώ ο Ιωάννης της Γάνδης εκπροσώπησε τους Άγγλους.

Ακανθώδες ζήτημα, που εν τέλει οδήγησε στη διάλυση των διαπραγματεύσεων, αποτέλεσε το ζήτημα της κυριαρχίας στην περιοχή της Ακουιτανίας. Κανένα από τα συμβαλλόμενα μέρη δεν οπισθοχωρούσε στις απαιτήσεις του. Οι Άγγλοι υποστήριζαν ότι είχαν πλήρη κυριαρχία στα εδάφη του Εδουάρδου, ενώ οι Γάλλοι παρέμειναν στην θέση ότι ο Οίκος του Βαλουά διατηρούσε τα κυριαρχικά δικαιώματα των περιοχών. Η μη εύρεση γόνιμου εδάφους για συμβιβασμό, και παρά τις προσπάθειες του Πάπα, οδήγησε ξανά στην έναρξη του πολέμου το 1377⁷³.

Η παραπάνω συνθήκη είχε αφήσει τον αγγλικό θρόνο με εκτεταμένα κεκτημένα στα γαλλικά εδάφη. Ωστόσο, γαλλικές δυνάμεις υπό τον du Guesclin κατάφεραν να απομακρύνουν τους Άγγλους από τις περισσότερες περιοχές. Με την έλευση του 1380 και παρά τον θάνατο του Καρόλου Ε΄ οι αγγλικές δυνάμεις παρέμεναν κυρίαρχες μόνο στο Καλαί και σε μερικά ακόμη λιμάνια⁷⁴.

Ένα χρόνο νωρίτερα, το 1376, το αγγλικό βασίλειο δέχτηκε την πρώτη μεγάλη είδηση με τον θάνατο και διάδοχο, του γερασμένου πλέον Εδουάρδου Γ΄, Μαύρου Πρίγκιπα. Η επιδείνωση της υγείας του από την αρρώστια που αντιμετώπισε οδήγησε στον θάνατο του στις 8 Ιουνίου 1376⁷⁵. Σαν να μην έφτανε αυτό, το αγγλικό στέμμα έμεινε ορφανό με τον θάνατο του Εδουάρδου Γ΄ ένα χρόνο αργότερα στις 21 Ιουνίου του 1377⁷⁶. Τον θρόνο ανέλαβε πλέον ο ανήλικος δέκα ετών δεύτερος γιος του Μαύρου Πρίγκιπα Ριχάρδος Β΄ (6 Ιανουαρίου 1367 - 14 Φεβρουαρίου 1400)⁷⁷. Παρά

⁷² Cannon, "Treaty of Bruges 1375", *The Oxford Companion to British History*.

⁷³ Wagner, J (2006), "*Encyclopedia of the Hundred Years War*", σελ. 63-64.

⁷⁴ Vauchéz, Andre (2000), "*Encyclopedia of the Middle ages. Volume 1*", Cambridge: James Clark, σελ. 283-284.

⁷⁵ Barber, R. (2004). "*Edward, prince of Wales and of Aquitaine (1330-1376)*", Oxford Dictionary of National Biography (online ed.). Oxford University Press, [ημερομηνία πρόσβασης 14/12/2020, 15:39].

⁷⁶ <https://www.oxforddnb.com/view/10.1093/ref:odnb/9780198614128.001.0001/odnb-9780198614128-e-8519>, [ημερομηνία πρόσβασης 18/12/2020, 12:51].

⁷⁷ Saul, Nigel (1997), "*Richard II*", New Haven: Yale University Press, σελ. 24.

την συνηθισμένη διαδικασία του ορισμού αντιβασιλείας σε περίπτωση ανήλικου διαδόχου ο Ριχάρδος Β΄ άσκησε ονομαστικά την εξουσία της βασιλείας του από το 1377.

Για τα επόμενα χρόνια, τόσο οι αγγλικοί όσο και οι γαλλικοί θρόνοι καταλήφθηκαν από παιδιά: Ριχάρδος Β΄ και Κάρολος ΣΤ΄ (3 Δεκεμβρίου 1368 - 21 Οκτωβρίου 1422), γιος του Καρόλου Ε΄. Ωστόσο, στην Αγγλία η πραγματική εξουσία ασκούταν από μια σειρά συμβούλων μέχρι και τα δεκατέσσερα έτη του Ριχάρδου. Χαρακτηριστικό είναι ότι και τα δύο βασίλεια αντιμετώπισαν εσωτερικές έριδες, με την προσπάθεια για την κατάληψη της εξουσίας από τις θείες του Κάρολου ΣΤ΄ όσο αφορά την Γαλλία, ενώ στην περίπτωση της Αγγλίας σημειώθηκαν κοινωνικές εξεγέρσεις.

Πιο συγκεκριμένα, ο θείος του Ιωάννη της Γασκώνης προσπάθησε και κινήθηκε για την κατάληψη του θρόνου όπου παρά την αποτυχημένη εκστρατεία του παρέμεινε σημαντικός πολιτικός παίκτης. Κύριο ακανθώδες ζήτημα, το οποίο οδήγησε στην μεγάλη εξέγερση των αγροτών του 1381 υπό τον Wat Tyler, ήταν η συνέχιση χρηματοδότησης του πολέμου, η προσπάθεια της οποίας έπεσε ξανά στον λαό. Επιβλήθηκε κεφαλικός φόρος για να πληρωθεί ο συνεχιζόμενος πόλεμος, πράγμα που εξόργισε τους εργαζόμενους και τους τεχνίτες που αγνοούσαν ήδη το *Καταστατικό των Εργατών* (1351), έναν μηχανισμό ελέγχου των μισθών που είχε εισαχθεί κατά τη διάρκεια της έλλειψης εργασίας που προήλθε από τον Μαύρο Θάνατο⁷⁸.

Η δυσαρέσκεια μετουσιώθηκε σε εξέγερση τον Μάιο του 1381, με έδρα την νοτιοανατολική και ανατολική Αγγλία. Με επικεφαλής τον Wat Tyler, οι αντάρτες εφόρμησαν στο Λονδίνο και προχώρησαν σε αποκεφαλισμό αξιωματούχων ως ένδειξη απόρριψης του κεφαλικού φόρου. Πρώτη φορά αντιμετώπος με μια τέτοιου είδους εξέγερση, ο δεκατετράχρονος βασιλιάς πρόσφερε συμφωνία με σκοπό τη λήξη της εξέγερσης. Οι δύο αντιμαχόμενες πλευρές συναντήθηκαν στο Σμίθφιλντ. Οι ταραχές που ξέσπασαν στη διάρκεια των διαπραγματεύσεων οδήγησαν στον τραυματισμό του Tyler και στη συνέχεια στην σύλληψή του και επιβολή της ποινής

⁷⁸ <https://www.britannica.com/event/Hundred-Years-War/From-the-Treaty-of-Bretigny-to-the-accession-of-Henry-V-1360-1413>, [ημερομηνία πρόσβασης 14/12/2020, 15:41].

τού αποκεφαλισμού. Η καταστολή της εξέγερσης στην υπόλοιπη ύπαιθρο διήρκησε δέκα μέρες, με τα αντίποινα να είναι αρκετά σκληρά⁷⁹.

Με την καταστολή της εξέγερσης η αγγλική πλευρά προσπάθησε να ανανεώσει τις πολεμικές της δραστηριότητες στην Γαλλία. Αναλυτικότερα, το 1380 πραγματοποιήθηκε η εκστρατεία του Δούκα του Μπάκιγχαμ. Συγκεκριμένα, τον Ιούλιο διετάχθη η αποστολή στρατιωτικής βοήθειας στον σύμμαχο της Αγγλίας, Δούκα της Βρετάνης. Οι αγγλικές δυνάμεις κόντεψαν να συγκρουστούν με τις γαλλικές τον Αύγουστο στα τείχη της Troyes. Η αποφυγή της μάχης από τους Γάλλους έδωσε τη δυνατότητα συνέχισης του chevauchee των αγγλικών δυνάμεων όπου κατέληξαν στην πολιορκία της Νάντης τον Νοέμβριο του ίδιου έτους⁸⁰. Η ουδετερότητα που επετεύχθη με την Συνθήκη της Guérande το 1381 όρισε ότι η Βρετάνη δεν θα συμμετάσχει στην διαμάχη των δύο βασιλείων. Έτσι, η Βρετάνη πλήρωσε 50.000 φράγκα στον Δούκα Μπάκιγχαμ για να εγκαταλείψει την πολιορκία και την εκστρατεία⁸¹.

3.6. Πορεία προς την ειρήνη

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, τόσο η Αγγλία όσο και η Γαλλία απέκτησαν νέους διαδόχους στον βασιλικό θρόνο μετά τον θάνατο των κύριων εκφραστών των πολεμικών συγκρούσεων. Με την άνοδο του Καρόλου ΣΤ΄ σε ηλικία μόλις 11 ετών η Γαλλία έχασε την δυναμική που είχε στον πόλεμο. Οι αποφάσεις λαμβάνονταν από την ηγεσία των θείων του όσο ο Κάρολος ήταν μικρός. Η έξαρση της πανούκλας, η εκτεταμένη καταστροφή της γης από τις συνεχείς εκστρατείες των Άγγλων, καθώς και τα μεγάλα οικονομικά προβλήματα είχαν ως αποτέλεσμα την υψηλή φορολογία στον γαλλικό λαό. Ωστόσο, ο λαός και οι άρχοντες γινόντουσαν όλο και πιο απρόθυμοι προς την εξυπηρέτηση των βασιλικών φορολογικών καθηκόντων τους. Η απροθυμία αυτή θα μετουσιωθεί σε ανοιχτές εξεγέρσεις του Harelle και του Maillotin το 1382.

Νέες επιθετικές προετοιμασίες ξεκίνησαν με την συγκέντρωση ενός γαλλο-βουργουνδικού στόλου το 1386 με σκοπό την εισβολή στην Αγγλία. Παρά τις

⁷⁹ <https://www.britannica.com/event/Hundred-Years-War/From-the-Treaty-of-Bretigny-to-the-accession-of-Henry-V-1360-1413>, [ημερομηνία πρόσβασης 14/12/2020, 15:44].

⁸⁰ Sumption, J. (2012), *“The Hundred Years War 3: Divided Houses”*, London: Faber & Faber, σελ. 385–390, σελ. 396–399.

⁸¹ Ο.π., σελ. 411.

προετοιμασίες το εγχείρημα δεν ολοκληρώθηκε ποτέ⁸². Νέες φορολογικές και κατ' επέκταση οικονομικές δυσκολίες εμφανίστηκαν πάλι, με αποτέλεσμα οι πολεμικές συγκρούσεις να ελαττωθούν και να οδηγηθούν σε τέλμα. Η διαμάχη συνεχίστηκε μέσω αντιπροσώπων για το βασίλειο της Πορτογαλίας. Πιο συγκεκριμένα, το κόμμα ανεξαρτησίας στο Βασίλειο υποστηρίχθηκε από τους Άγγλους και κατάφερε να κερδίσει την διαμάχη εναντίον του βασιλιά της Καστίλης, ο οποίος είχε την γαλλική υποστήριξη. Κατά το 1388, οι πολιτικές ομάδες που κυριαρχούσαν και στα δύο βασίλεια υποστήριζαν την ειρήνη, οδηγώντας σε αρχή νέων διαπραγματεύσεων για εκεχειρία.

Το 1388 στη Γαλλία, το βασιλικό συμβούλιο έπεσε υπό τον έλεγχο μιας ομάδας γνωστής ως *Marmousets*, η οποία εκπροσώπησε την παραδοσιακή της ιδιότητα όπως στην εποχή του Καρόλου Ε'. Οι συζητήσεις άρχισαν τον Νοέμβριο του 1388 στη μικρή πόλη Leulinghen στη Πικαρδία και υπογράφηκε τριετής ανακωχή στις 18 Ιουνίου 1389. Οι Άγγλοι έπρεπε να εκκενώσουν ορισμένα μέρη, όπως τη Βρέστη και το Σερμπούρ, και συμφώνησαν ότι ο Ριχάρδος Β' θα πρέπει να παρέχει τον φόρο υποτέλειας για την Ακουιτανία, αγνοώντας έτσι τους όρους της Συνθήκης του Καλαί. Ωστόσο, η σύναψη μιας σταθερής ειρήνης εμποδίστηκε από διαφωνίες σχετικά με τα όρια του Δουκάτου⁸³.

Ο Ριχάρδος Β' βασιλιάς πλέον και ένθερμος υποστηρικτής της ειρήνης, ζήτησε το χέρι της κόρης του Καρόλου, Ισαβέλλας. Ο γάμος πραγματοποιήθηκε στο Παρίσι το 1396, με σκοπό την ενίσχυση των δεσμών των δύο βασιλείων και την ταυτόχρονη ενίσχυση της ειρήνης. Το φθινόπωρο του ίδιου έτους, μια νέα συνάντηση μεταξύ των βασιλιάδων για τον εορτασμό του γάμου έδωσε την αφορμή για νέες διαπραγματεύσεις, χωρίς όμως να μετουσιωθούν σε απτή συμφωνία για υπογραφή ειρήνης. Τα δύο βασίλεια έδειχναν να έχουν ξεπεράσει τις διαφωνίες τους και μια νέα αναζωπύρωση των εχθροπραξιών να μην είναι κοντινό σενάριο.

⁸²<https://www.britannica.com/event/Hundred-Years-War/From-the-Treaty-of-Bretigny-to-the-accession-of-Henry-V-1360-1413>, [ημερομηνία πρόσβασης 18/12/2020, 00:23].

⁸³<https://www.britannica.com/event/Hundred-Years-War/From-the-Treaty-of-Bretigny-to-the-accession-of-Henry-V-1360-1413>, [ημερομηνία πρόσβασης 18/12/2020, 00:27].

4. Τρίτη Φάση: Λανκαστριακός Πόλεμος (1415-1453)

4.1. Η περίοδος του «ψυχρού Πολέμου» (1389- 1415)

Ο Λανκαστριακός Πόλεμος ήταν η τελευταία φάση του μακροχρόνιου αυτού πολέμου και διήρκησε από το 1415 και την νέα εισβολή του Άγγλου βασιλιά Ερρίκου Ε΄ μέχρι το 1453. Χωρίστηκε ουσιαστικά σε δύο περιόδους, με την πρώτη να ξεχωρίζουν οι μεγάλες νίκες των Άγγλων, ενώ κατά την δεύτερη από το 1429 και μετά, τα γαλλικά στρατεύματα κυριάρχησαν ολοκληρωτικά. Η φάση πήρε το όνομα της από τον οίκο του Λάνκαστερ, τον κυρίαρχο οίκο του Βασιλείου της Αγγλίας, στον οποίο άνηκε και ο Ερρίκος Ε΄.

Παρά τις προσπάθειες του Ριχάρδου να διατηρήσει την ειρήνη τόσο οι ευγενείς όσο και οι ιππότες προτιμούσαν την σύγκρουση λόγω των επωφελών κερδών που είχαν από τα επιτυχημένα chevauchées. Επιπροσθέτως, η πολιτική ρητορική που είχε κυριαρχήσει στην κοινή γνώμη της Αγγλίας για την διεκδίκηση του γαλλικού θρόνου, καθώς και η αιτιολόγηση των περισσότερων αγγλικών παθήσεων στους Γάλλους δεν άφηνε πολλά περιθώρια στον Ριχάρδο. Το 1399 ο Ριχάρδος ανατράπηκε και φυλακίστηκε (πέθανε ένα χρόνο αργότερα) από τον Ερρίκο Μπόλινμπροκ (Απρίλιος 1367 - 20 Μαρτίου 1413) γιο του Ιωάννη της Γάνδης. Στον θρόνο ανέβηκε ως Ερρίκος Δ΄⁸⁴.

Με την υπογραφή της τριετούς εκεχειρίας του Leulinghem⁸⁵ και την ανανέωση της, οι Άγγλοι έστρεψαν το βλέμμα τους στον βόρειο εχθρό τους, τους Σκωτσέζους. Παρατηρήθηκαν συνοριακές επιδρομές που αντιμετωπίστηκαν από μια εισβολή το 1402 και την ήττα ενός σκωτσέζικου στρατού στη Μάχη του Χίλντον Χιλ⁸⁶. Το πολιτικό σκηνικό δεν παρέμεινε σταθερό ούτε στην Γαλλία. Ο Κάρολος ΣΤ΄, ο οποίος ήταν ψυχικά ασταθής (καθώς πίστευε ότι ήταν φτιαγμένος από γυαλί, με αποτέλεσμα να κάθεται πολλές ώρες ακίνητος, ενώ σε άλλο περιστατικό είχε επιτεθεί και σκοτώσει άνδρες της φρουράς του), παραγκωνίστηκε και το συμβούλιο διεύθυνε ο αδελφός του, Λουδοβίκος Δούκας της Ορλεάνης. Ο Λουδοβίκος υποστήριζε την παραπάνω εξέγερση των Σκωτσέζων ενώ υποκίνησε και την εξέγερση του Ουαλού ηγέτη Owain Glyndŵr (1359 - 1415).

⁸⁴ Curry Anne (2002), *“The Hundred Years’ War 1337 - 1453”*, σελ. 77–82.

⁸⁵ NEILLANDS (2003), *“THE HUNDREND YEARS WAR REVISED EDITION”*, σελ. 182–184.

⁸⁶ Mortimer. I (2008). *“The Fears of Henry IV: The Life of England’s Self-Made King”* London: Jonathan Cape, σελ. 253–254.

Αξιοποιώντας την μετακίνηση του ενδιαφέροντος του Άγγλου βασιλιά στα βόρεια αγγλικά σύνορα, ο Λουδοβίκος προσπάθησε και πέτυχε με μεγάλη επιτυχία να ανακτήσει τα χαμένα εδάφη στην περιοχή της Ακουιτανίας. Το 1405 ο αστυνομικός της Γαλλίας, ο Κάρολος Α΄ του Αλμπρέ (Δεκέμβριος 1368 - 25 Δεκεμβρίου 1415), κατέλαβε πολλές πόλεις στο Σαιντόνζ και το Πέριγκορ, ενώ ο Βερνάρδος Ζ΄ κόμης του Αρμανιάκ (1360 - 12 Ιουνίου 1418), απειλούσε το Μπορντό.

Το 1406 οι Γάλλοι υπέστησαν δύο αποτυχίες: ο Λουδοβίκος απέτυχε να καταλάβει το Μπλάιγ στον ποταμό Ζιρόντ, ενώ ο Ιωάννης ο Άφοβος (28 Μαΐου 1371 - 10 Σεπτεμβρίου 1419) Δούκας της Βουργουνδίας, απωθήθηκε πριν από το Κάλαι⁸⁷. Οι γαλλικές αυτές ήττες εγκυμονούσαν την διαμάχη που αργότερα θα εκφραστεί ως εμφύλιος πόλεμος ανάμεσα στις παρατάξεις των Βουργουνδών και των Αρμανιάκ και θα διαρκέσει από το 1407 ως το 1435.

4.2. Εμφύλια διαμάχη των οίκων Αρμανιάκ και Βουργουνδών

Ο εμφύλιος πόλεμος μεταξύ Αρμανιάκ και Βουργουνδών διαδραματίστηκε στη Γαλλία κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Καρόλου ΣΤ΄, μεσούντος του Εκατονταετούς Πολέμου (1337 -1453) και του Μεγάλου Ποντιφικού σχίσματος της Δύσης (1379 - 1411). Η εμφανής αδυναμία του Καρόλου να διοικήσει πυροδότησε μια σύγκρουση για τον έλεγχο της επικράτειας μεταξύ του θείου του Φιλίππου Β' του Τολμηρού (17 Ιανουαρίου 1342 - 27 Απριλίου 1404), Δούκα της Βουργουνδίας και του αδελφού του, Λουδοβίκου των Βαλουά ή Λουδοβίκος Α΄ της Ορλεάνης (13 Μαρτίου 1372 - 23 Νοεμβρίου 1407), Δούκα της Ορλεάνης.

Το 1407 ο διάδοχος του Φιλίππου Ιωάννης ο Άφοβος και συνεχιστής του αγώνα εναντίον του Λουδοβίκου, αποκομμένος από την πολιτική σκηνή και μη έχοντας άμεση συγγένεια με τον βασιλιά διέταξε την δολοφονία του Λουδοβίκου, στηριζόμενος σε μια φήμη ότι είχε επιτεθεί στη δούκισσα της Βουργουνδίας. Προσπάθησε να υποκινήσει σε εξέγερση τον λαό, στηριζόμενος στο επιχείρημα ότι οι φόροι των ήδη κουρασμένων Γάλλων υπηκόων χρησιμοποιούνταν για τις γιορτές της αυλής, ενώ υποσχέθηκε φοροελαφρύνσεις και μεταρρυθμίσεις⁸⁸. Η άμεση αποκάλυψη της εμπλοκής του στην υποκίνηση της δολοφονίας είχε ως αποτέλεσμα

⁸⁷<https://www.britannica.com/event/Hundred-Years-War/From-the-Treaty-of-Bretigny-to-the-accession-of-Henry-V-1360-1413>, [ημερομηνία πρόσβασης 18/12/2020, 00:29].

⁸⁸ Noël Coulet (2007), *“Le temps des malheurs (1348-1440) tiré de Histoire de la France des origines à nos jours sous la direction de Georges Duby”*, Larousse, σελ. 405.

την αποπομπή του και την ανέλιξη του Οίκου των Αρμανιάκ σε συνδυασμό με την πλήρη ρήξη των δύο οίκων.

Ο Κάρολος Α΄ της Ορλεάνης προσπάθησε να μαζέψει συμμάχους με σκοπό να εκδικηθεί για την δολοφονία του πατέρα του. Τον σκοπό του συνεταιρίστηκαν οι Δούκες του Μπερί, της Βουρβόνης και της Βρετάνης, και οι Κόμητες της Αλανσόν και του Κλερμόν (15 Απριλίου 1410). Ούτε η ειρήνη του Σαρτρ που υπογράφηκε το 1409 δεν κατάφερε να σταματήσει τις εχθροπραξίες. Κάτω από αυτές τις συνθήκες, και οι δύο πλευρές στον εμφύλιο πόλεμο με τη σειρά τους φώναζαν τον Ερρίκο Δ΄ σε μια προσπάθεια να λάβουν τη βοήθειά του. Ο Ερρίκος πρόσφερε λίγη βοήθεια στον Ιωάννη τον Ατρόμητο το 1411, στέλνοντας μέσω του Καλαί ένα μικρό σώμα που απάλλαξε το Παρίσι από την πολιορκία από πρίγκιπες του Οίκου του Βάλουα. Οι Αρμανιάκ ζήτησαν τη βοήθεια του Ερρίκου το 1412, προσφέροντας τού την αποκατάσταση της Ακουιτανίας, αλλά ο Ερρίκος πέθανε τον Μάρτιο του 1413. Τον Μάιο του ίδιου έτους, οι Βουργουνδοί στο Παρίσι εξέδωσαν μια σειρά μεταρρυθμίσεων γνωστές ως «Καμποσιανή διάταξη» μετά τον Σιμόν Καμπός, έναν δημαγωγικό ηγέτη από εμπορικές συντεχνίες του Παρισιού. Αυτά τα μέτρα ακυρώθηκαν αμέσως από τους αντιπάλους των Βουργουνδών⁸⁹.

4.3. Η επανέναρξη των συγκρούσεων και η αρχική αγγλική κυριαρχία 1415 – 1428

Ο νέος βασιλιάς της Αγγλίας Ερρίκος Δ΄ ήταν αποφασισμένος να ξαναρχίσει τον πόλεμο και να διεκδικήσει τον γαλλικό θρόνο, κυρίως αφού είχε πρώτα κυριαρχήσει στα εσωτερικά ζητήματα της Αγγλίας. Η έντονη αδιαλλαξία και οι απαιτήσεις του Ερρίκου δεν άφησαν πολλά περιθώρια στους Γάλλους απεσταλμένους για την επέκταση της ειρήνης. Τον Αύγουστο του 1415 ο Ερρίκος κατέφθασε με τα στρατεύματά του, ύψους δέκα χιλιάδων πεντακοσίων ανδρών, στις εκβολές του Σηκουάνα. Κατέλαβε το Harfleur ύστερα από πολιορκία τον Σεπτέμβριο, ωστόσο η καθυστέρηση στοίχισε πολύτιμο χρόνο. Συνέχισε την πορεία του με σκοπό την ληλασία και την επιδρομή. Τα γαλλικά στρατεύματα τα οποία είχαν καταφθάσει, επιδόθηκαν σε συνεχή παρενόχληση των Άγγλων. Ο Ερρίκος βλέποντας ότι δεν έχει διέξοδο και πως οι προμήθειες του λιγοστεύουν, αποφάσισε να δώσει μάχη. Η μάχη

⁸⁹<https://www.britannica.com/event/Hundred-Years-War/From-the-Treaty-of-Bretigny-to-the-accession-of-Henry-V-1360-1413>, [ημερομηνία πρόσβασης 18/12/2020, 00:34].

του Αζενκούρ, η οποία έλαβε μέρος στις 25 Οκτωβρίου 1415, εξελίχθηκε στην τρίτη μεγάλη νίκη των Άγγλων και ολοκληρωτική ήττα των γαλλικών στρατευμάτων. Περίπου το 40% της γαλλικής αριστοκρατίας σκοτώθηκε⁹⁰.

Ο Ερρίκος ανησυχούσε ότι ο μεγάλος αριθμός κρατουμένων ήταν κίνδυνος για την ασφάλεια του στρατεύματος, καθώς υπήρχαν περισσότεροι Γάλλοι κρατούμενοι από ότι Άγγλοι στρατιώτες σε ολόκληρο τον στρατό και διέταξε τους θανάτους τους⁹¹. Η εντολή αυτή, παρά την πραγματοποίηση, ήρθε αντιμέτωπη με την άρνηση πολλών Άγγλων αριστοκρατών, οι οποίοι παρέμεναν πιστοί στα ιπποτικά ιδεώδη, ενώ εναντιώθηκαν επίσης γιατί θα μπορούσαν να απομυζήσουν πλήθος κερδών από λύτρα για την απελευθέρωση τους. Η μεγαλειώδης αυτή νίκη, δεν επέφερε σημαντικά στρατιωτικά αποτελέσματα για τους Άγγλους οι οποίοι δεν κινήθηκαν εναντίου του Παρισιού, αλλά αποσύρθηκαν προς το Καλαί. Ύστερα, Ο Ερρίκος επέστρεψε στην Αγγλία, και δεν γύρισε στην γαλλική γη μέχρι το 1417. Με την επιστροφή του οι Άγγλοι κατάφεραν να κατακτήσουν την πόλη του Καέν, της Αλανσόν και της Εβρέ, κυριαρχώντας στο μεγαλύτερο κομμάτι της Νορμανδίας.

Ο γαλλικός εμφύλιος πόλεμος, παρά τις διαδοχικές γαλλικές ήττες σε διεθνές επίπεδο, συνεχιζόταν. Στην πόλη του Troyes, η Ισαβέλλα της Βαυαρίας (1370 - 24 Σεπτεμβρίου 1435) και ο Ιωάννης ο Άφοβος ένωσαν τις δυνάμεις τους το 1417 εναντίον του οίκου των Αρμανιάκ. Ένα χρόνο αργότερα ο Ιωάννης εισήλθε στην γαλλική πρωτεύουσα, το Παρίσι. Ωστόσο, ούτε αυτοί κατάφεραν να αντιταχθούν επιτυχημένα στον Ερρίκο ο οποίος κατέλαβε το 1419 τη Ρουέν (Ιανουάριος του 1419), την Pays de Caux και το Vexin⁹².

Παρά τις επιτυχίες του Βουργουνδού Δούκα, η οικονομική κατάσταση του και η ανησυχία του για την επέκταση των αγγλικών δυνάμεων τον ώθησε στην πραγματοποίηση διαπραγματευτικών διαδικασιών με τον οίκο των Αρμανιάκ. Ωστόσο, προϋπόθεση ήταν οι ευνοϊκοί όροι. Τον Σεπτέμβριο του 1419, κατά τη διάρκεια της συνάντησης με τον δελφίνο Κάρολο, ο Ιωάννης ο Άφοβος δολοφονήθηκε στη γέφυρα του Μοντερώ, από μέλη της παράταξης Αρμανιάκ, που φοβήθηκαν μια συμφιλίωση του δελφίνου με τους Βουργουνδούς. Η δολοφονία του

⁹⁰ Turchin, P. (2003), *“Historical Dynamics: Why States Rise and Fall”*, Princeton University Press, σελ 179-180.

⁹¹ Allmand, C. (2010), "Henry V (1386–1422)", *Oxford Dictionary of National Biography* (online) (online ed.). Oxford University Press.

⁹² <https://www.britannica.com/event/Hundred-Years-War/From-the-Treaty-of-Bretigny-to-the-accession-of-Henry-V-1360-1413>, [ημερομηνία πρόσβασης 18/12/2020, 00:37].

Ιωάννη οδήγησε τον διάδοχο και γιο του, Φίλιππο Γ΄ τον Καλό, σε συμμαχία με τους Άγγλους, ώστε να εκδικηθεί τον θάνατο του πατέρα του.

4.4. Η Συνθήκη του Τρουά (1420)

Η συνθήκη του Τρουά έλαβε χώρα στην γαλλική πόλη του Τρουά στις 21 Μαΐου του 1420 και ήταν αποτέλεσμα της επιτυχημένης εκστρατείας του Ερρίκου Ε΄⁹³. Συμφωνήθηκε ότι ο διάδοχος του Ερρίκου θα κληρονομούσε τον γαλλικό θρόνο του Βασιλιά Καρόλου ΣΤ΄ της Γαλλίας. Όροι της συνθήκης ήταν να εκδιωχθεί ο Κάρολος υπέρ του Ερρίκου, ο οποίος δεσμεύτηκε να παντρευτεί την Αικατερίνη των Βαλουά (27 Οκτωβρίου 1401 - 3 Ιανουαρίου 1437) μια από τις κόρες του Καρόλου ΣΤ΄. Αυτή η ρύθμιση είχε ως στόχο να δημιουργήσει μια διπλή μοναρχία βασισμένη σε μια προσωπική ένωση των γαλλικών και αγγλικών κορωνών υπό την οποία κάθε βασίλειο θα διατηρούσε τους ξεχωριστούς θεσμούς και τον χαρακτήρα του⁹⁴.

Ο Ερρίκος εισήλθε επίσημα στο Παρίσι αργότερα το ίδιο έτος και η συμφωνία επικυρώθηκε από τον Γενικό Κτηματομεσίτη⁹⁵. Με την υπογραφή της συνθήκης, ο Ερρίκος Ε΄ κινήθηκε εναντίον των κτήσεων των Αρμανιάκ, καταλαμβάνοντας το Μελάν (1420), το Μάιν και το Perche. Το 1421 επέστρεψε στην Αγγλία για να εκδικηθεί τον θάνατο του αδελφού του Δούκα του Κλάρενς. Ο Δούκας του Κλάρενς πέθανε στην διάρκεια της Μάχης του Μπωζέ, όπου τα αγγλικά στρατεύματα συγκρούστηκαν με τα γαλλο-σκωτσέζικά και ηττήθηκαν. Επέστρεψε στη συνέχεια στην Γαλλία όταν ο Δελφίνος κινήθηκε με στρατεύματα εναντίον του Παρισιού. Στη συνέχεια ο Ερρίκος Ε΄ πήρε το Μο και τον Κομπιέν (Μάιος και Ιούνιος 1422), αλλά πέθανε στις 31 Αυγούστου 1422. Ο απροσδόκητος θάνατος του Ερρίκου από αρρώστια (πιθανότατα δυσεντερία) το 1422 καθώς και ο θάνατος του Καρόλου ΣΤ΄, δύο μήνες αργότερα, υπονόμευσαν το καθεστώς της συνθήκης. Πλέον, διάδοχος σύμφωνα με την συνθήκη ήταν ο δέκα μηνών γιος του, ο οποίος ανακηρύχθηκε ως Ερρίκος ΣΤ΄⁹⁶.

⁹³ Christopher Allmand (2014), "*Henry V*", Yale University Press, σελ. 142.

⁹⁴ <https://www.britannica.com/event/Hundred-Years-War/From-the-Treaty-of-Bretigny-to-the-accession-of-Henry-V-1360-1413>, [ημερομηνία πρόσβασης 18/12/2020, 00:40].

⁹⁵ Allmand, C. (2010). "Henry V (1386–1422)". *Oxford Dictionary of National Biography* (online) (online ed.). Oxford University Press, 24/12/2020, 18:30.

⁹⁶ Griffiths, R.A. (2015), "Henry VI (1421–1471)". *Oxford Dictionary of National Biography* (online) (online ed.). Oxford University Press, 24/12/2020, 18:30.

Οι όροι της Συνθήκης του Τρουά επιβεβαιώθηκαν αργότερα για άλλη μια φορά στη Συνθήκη των Αμιέν (1423), όταν η Βουργουνδία και η Βρετάνη επιβεβαίωσαν την αναγνώριση του Ερρίκου ΣΤ΄ ως Βασιλιά της Γαλλίας και συμφώνησαν να σχηματίσουν μια τριπλή αμυντική συμμαχία εναντίον του Κάρολου Δελφίνου (Κάρολος Ζ΄).

Η σκυτάλη και η διοίκηση των Άγγλων πέρασε στον Δούκα του Μπέντφορντ σύμφωνα με το θέλημα του Ερρίκου Ε΄ λίγο πριν πεθάνει. Ο οίκος των Αρμανιάκ, υπό τον δεκαεννέα χρονών Δελφίνο, αμφισβήτησε την διαδοχή του γαλλικού στέμματος στο βρέφος και ανακήρυξε τον εαυτό του διάδοχο ως Κάρολος Ζ΄ (22 Φεβρουαρίου 1403 - 22 Ιουλίου 1461). Έτσι, η σύγκρουση συνεχίστηκε. Οι Άγγλοι, παρά την απουσία του μεγάλου ηγέτη τους, συνέχισαν νικηφόρα την εκστρατεία τους στην Γαλλία. Κατάφεραν μια εμφατική νίκη στη Μάχη της Βερνέιγ στις 17 Αυγούστου 1424, κυριαρχώντας σε έναν γαλλο-σκωτσέζικό στρατό δεκαέξι χιλιάδων ανδρών. Περίπου έξι χιλιάδες πεντακόσιοι σκωτσέζοι θανατώθηκαν μαζί με τους διοικητές τους. Αποτέλεσμα της νίκης αυτής ήταν οι σκωτσέζοι να μην προχωρήσουν έπειτα σε τόσο μεγάλης κλίμακας στρατιωτική παρουσία στην Γαλλία. Μια συνεννόηση που θα μπορούσε να έχει αλλάξει τον εμφύλιο πόλεμο σε έναν πόλεμο εναντίον των Άγγλων σχεδόν επιτεύχθηκε μεταξύ της Βουργουνδίας και του Κάρολου την εποχή εκείνη (Μάρτιος 1425), όταν ο Αρθούρος του Ρίτςμοντ έγινε αστυνομικός (Constable) της Γαλλίας, αλλά τίποτα δεν προήλθε από την προσέγγιση, και το 1427 ο στρατός του Μπέντφορντ εισέβαλε στην κοιλάδα του Λίγηρα. Ο Μπέντφορντ αποφάσισε το 1428 να πολιορκήσει την Ορλεάνη, η οποία θα μπορούσε να αποτελέσει μια καλή βάση για επίθεση στο προπύργιο του Καρόλου Ζ΄, νότια του Λίγηρα. Η πολιορκία ξεκίνησε τον Οκτώβριο του 1428 Όλες οι προσπάθειες ανακούφισης της πόλης απέτυχαν και στις αρχές του 1429 η παράδοσή της φαινόταν επικείμενη⁹⁷.

⁹⁷<https://www.britannica.com/event/Hundred-Years-War/From-the-Treaty-of-Bretigny-to-the-accession-of-Henry-V-1360-1413>, [ημερομηνία πρόσβασης 18/12/2020, 00:41].

4.5. Η γαλλική αντεπίθεση και η τελική εκδίωξη των Άγγλων (1429 – 1453)

Η αγγλική υπεροχή έφτασε στο απόγειο της με την πολιορκία της Ορλεάνης. Η πολιορκία αυτή σηματοδότησε την αρχή αλλαγής του status quo μεταξύ των δύο βασιλείων και αποτέλεσε εχέγγυο της αντεπίθεσης των Γάλλων. Το 1429 κάνει την εμφάνιση της η Ιωάννα της Λωρραίνης ή Ζαν ντ'Αρκ (Ιανουαρίου 1412 - 30 Μαΐου 1431) η οποία μέσω των οραμάτων της και σε ηλικία δεκαέξι ετών θα πείσει τον Γάλλο βασιλιά να σταλεί μαζί με άνδρες, με σκοπό να σπάσει τον αγγλικό κλοιό γύρω από την Ορλεάνη και να άρει την πολιορκία.

Κορίτσι αγροτών από τη Ντομρεμό, περιοχή στα σύνορα μεταξύ της Καμπανίας και της Λωρραίνης, κατάφερε να πείσει τον Ροβέρτο του Baudricourt (1400 - 1454) αρχηγό του Καρόλου Ζ' στο Vaucouleurs, να τη στείλει στο δικαστήριο του Καρόλου στο Σινόν. Εκεί κέρδισε την εμπιστοσύνη του συμβουλίου, παρά τον αρχικό χλευασμό που υπέστη λόγω του φύλου της. Λίγο μετά την άφιξή της και παρά έναν προσωρινό της τραυματισμό στη μάχη, τα αγγλικά στρατεύματα αποφάσισαν να άρουν της πολιορκία γύρω από την Ορλεάνη. Το αποτέλεσμα αυτό είχε ραγδαία ψυχολογική επίπτωση στα γαλλικά στρατεύματα, ενώ και η φήμη της Ιωάννας εκτοξεύθηκε. Εμπνευσμένοι από την Ιωάννα, οι Γάλλοι προχώρησαν στην πολιορκία και κατάληψη πολλών αγγλικών προπυργίων στην περιοχή του Λίγηρα⁹⁸.

Την ίδια χρονιά, οι Άγγλοι θα γνωρίσουν μια μεγάλη ήττα στο χωριό Patay (18 Ιουνίου 1429) κατά τη διάρκεια της υποχώρησής τους. Το σαφώς ανώτερο γαλλικό ιππικό διέσπασε την γραμμή άμυνας των αγγλικών τόξων και επιτέθηκε κατά του κυρίου αγγλικού σώματος, καταφέροντας έτσι να θανατώσει πάνω από δύο χιλιάδες⁹⁹ άνδρες ανάμεσα τους πολλοί τοξότες, καθώς και να συλλάβει τον διοικητή της στρατιάς John Talbot, ο οποίος θα απελευθερωθεί με λύτρα, ορκιζόμενος όμως να μην ξαναπιάσει σπαθί κατά του Καρόλου στα πρότυπα της υποσύνης.

Οι Γάλλοι έχασαν μόνο εκατό άνδρες.¹⁰⁰ Αυτή η νίκη άνοιξε το δρόμο για τον Κάρολο να βαδίζει προς την Ρενς για τη στέψη του ως Κάρολος Ζ', στις 16 Ιουλίου

⁹⁸ Davis, P. (2003), *“Besieged: 100 Great Sieges from Jericho to Sarajevo (2nd ed.)”*, Santa Barbara, CA: Oxford University Press, σελ. 76–80.

⁹⁹ Barker, Juliet (2009), *“Conquest: The English Kingdom of France”*, London: Little, Brown, σελ. 123.

¹⁰⁰ Grummitt, David (2010), Rogers, Clifford J. (ed.). *“The Oxford Encyclopedia of Medieval Warfare and Military Technology. Vol. 3”*, Oxford University Press, σελ 107-108.

1429 ¹⁰¹Στις 18 Ιουλίου στέφθηκε βασιλιάς στην παραδοσιακή πόλη της Ρενς. Με την πράξη αυτή έβαζε τέλος σε όποιες συνθήκες είχε ορίσει η συνθήκη του Τρουά λίγα χρόνια νωρίτερα. Οι πόλεις Λον, Σουασόν και Κομπιέν αναγνώρισαν την δικαιοδοσία του ως νόμιμος βασιλιάς. Ωστόσο, η απόπειρα επιβολής των δικαιωμάτων του στο Παρίσι, αποκρούστηκε από τα βουργουνδικά στρατεύματα στις 8 Σεπτεμβρίου 1429 .

Η κακοτυχία των Γάλλων θα συνεχιστεί λίγο ακόμη με την σύλληψη της Ιωάννας της Λωρραίνης από τους Βουργουνδούς συμμάχους των Άγγλων κατά την διάρκεια της πολιορκίας της Κομπιέν στις 23 Μαΐου 1430. Οι Βουργουνδοί θα την πουλήσουν στους Άγγλους οι οποίοι θα την φυλακίσουν στο Ρουέν. Μετά την εκδίκηση της από εκκλησιαστικό δικαστήριο κρίθηκε αιρετική. Ως αποτέλεσμα, κήκε μέχρι θανάτου στη Ρουέν στις 30 Μαΐου 1431 ¹⁰²Η φήμη της αποκαταστάθηκε 25 χρόνια αργότερα από τον Πάπα Καλλιστο Γ΄ και έγινε αγία.

4.6. Το τέλος του εμφυλίου: Συνθήκη του Άρας (1435) και η εκχειρία της Τουρ (1444)

Βλέποντας την αντεπίθεση των γαλλικών στρατευμάτων, ο Φίλιππος ο Καλός ξεκίνησε επαφές με τον Κάρολο το 1432. Ωστόσο, ο Μπεντφορντ ήταν ο μόνος που κράταγε τη Βουργουνδία στο αγγλικό συμμαχικό τόξο. Η όχι και τόσο καλή σχέση που διατηρούσε η Βουργουνδία με τον αδελφό του Μπεντφορντ και σε συνδυασμό με τον θάνατο του ίδιου τον Σεπτέμβριο του 1435 (αργότερα αντικαταστάθηκε από τον Ριχάρδο Πλανταγενέτη, 3ο Δούκα της Υόρκης¹⁰³), έδωσε στην Βουργουνδία την κατάλληλη δικαιολογία για την απόσπαση της από την αγγλική συμμαχία. Ο Δούκας της Βουργουνδίας ήρθε σε συμφωνία με τον Γάλλο μονάρχη και υπογράφηκε η Συνθήκη του Άρας στις 21 Σεπτεμβρίου 1435. Η Συνθήκη αυτή τερμάτισε τον εμφύλιο πόλεμο και το Παρίσι υποτάχθηκε στον Κάρολο στις 13 Απριλίου 1436¹⁰⁴. Αποτέλεσμα, αυτής της συμφωνίας ήταν ότι πλέον ο Κάρολος μπορούσε να διαθέσει όλες τις δυνάμεις του για να διώξει τα αγγλικά στρατεύματα από την ηπειρωτική

¹⁰¹ Davis, P. (2003), “*Besieged: 100 Great Sieges from Jericho to Sarajevo (2nd ed.)*”,σελ. 76–80

¹⁰² <https://www.britannica.com/event/Hundred-Years-War/From-the-Treaty-of-Bretigny-to-the-accession-of-Henry-V-1360-1413>, [ημερομηνία πρόσβασης 18/12/2020, 00:51].

¹⁰³ Lee, C. (1998). “*This Sceptred Isle 55 BC–1901*”, London: Penguin Books, σελ. 145–147.

¹⁰⁴ <https://www.britannica.com/event/Hundred-Years-War/From-the-Treaty-of-Bretigny-to-the-accession-of-Henry-V-1360-1413>, [ημερομηνία πρόσβασης 18/12/2020, 01:04].

Γαλλία ενώ προσεταιρίστηκε τον πιο δυνατό αγγλικό σύμμαχο προκαλώντας μεγάλο πλήγμα στην αγγλική κυριαρχία.

Οι Άγγλοι προσπαθώντας να ανακάμψουν συνέχισαν τις στρατιωτικές επιχειρήσεις στην Νορμανδία με σαφώς μειωμένη συχνότητα. Η δύσκολη οικονομική κατάσταση που είχε επέλθει η Αγγλία την οδήγησαν σε εσωτερικές έριδες με αποτέλεσμα την αποδυνάμωση της βασιλικής εξουσίας. Οι μειωμένες στρατιωτικές πρωτοβουλίες και η τελμάτωση του πολέμου καθώς και η εξάντληση και των δύο μερών δημιούργησε τις κατάλληλες προϋποθέσεις για διαπραγμάτευση. Ο Ερρίκος Στ΄ έστειλε τον Γουίλιαμ ντε λα Πόλε, κόμη του Σάφολκ, στη Γαλλία.

Υπεγράφη μια πρώτη τοπική εκεχειρία τον Απρίλιο του 1444. Στη συνέχεια, άρχισαν πιο περιεκτικές συνομιλίες στη Τουρ. Όταν αποδείχτηκε αδύνατο να συμφωνήσουν με όρους για μια τελική συνθήκη, αποφασίστηκε να υπογραφεί ανανεώσιμη ανακωχή στην Τουρ (28 Μαΐου 1444) και να ενδυναμωθεί με το γάμο (Απρίλιος 1445) του Ερρίκου ΣΤ΄ με τη Μαργαρίτα του Ανζού (1429 -1482), ανιψιά του Γάλλου βασιλιά της συζύγου του, Μαρίας του Ανζού. Αυτή η εκεχειρία νομιμοποίησε το status quo, με τους Άγγλους να διατηρούν το Μαιν, το Μπορντό, το Πα-ντε-Καλαί και το μεγαλύτερο μέρος της Νορμανδίας¹⁰⁵.

4.7. Η έξοδος των Άγγλων από τη Γαλλία και το τέλος του πολέμου

Η εκεχειρία μεταξύ των δύο βασιλείων έδωσε την δυνατότητα και στα δύο μέρη να στρέψουν το βλέμμα τους αλλού. Οι Άγγλοι επικεντρώθηκαν στην επέκταση των κτήσεων τους στις Κάτω Χώρες¹⁰⁶. Ο Γάλλος βασιλιάς, εκμεταλλευόμενος τις ανακωχές που γινόντουσαν, προχώρησε σε μια ριζική μεταρρύθμιση των στρατευμάτων¹⁰⁷ του, στοχεύοντας στην καλλιέργεια της οργάνωσης σε αυτά, και την μεγαλύτερη πίστη προς το πρόσωπο του, αφαιρώντας τον φεουδαρχικό χαρακτήρα τους. Έτσι, θα μπορούσε να εκμεταλλευτεί την αριθμητική υπεροχή του εναντίον των Άγγλων. Επιπροσθέτως, αντιλαμβανόμενος τη σημαντικότητα των κανονιών σε συνθήκες πολιορκίας, επένδυσε πόρους ώστε να εξοπλίσει τα στρατεύματά του με

¹⁰⁵ <https://www.britannica.com/event/Hundred-Years-War/From-the-Treaty-of-Bretigny-to-the-accession-of-Henry-V-1360-1413>, [ημερομηνία πρόσβασης 18/12/2020, 01:05].

¹⁰⁶ Sumption (1999), “*The Hundred Years War I: Trial by Battle*”, σελ. 562.

¹⁰⁷ Roberts, William J. (2004). “*France: A Reference Guide from the Renaissance to the Present*”, Infobase Publishing, σελ. 206.

αυτή την τεχνολογικά στρατιωτική εξέλιξη. Το γαλλικό πυροβολικό απέκτησε φήμη ως το καλύτερο στον κόσμο.¹⁰⁸

Η προσπάθεια διατήρησης των ειρηνευτικών διαδικασιών συνεχίστηκε μέχρι και το 1448όπου οι Γάλλοι, με τη βοήθεια του Φραγκίσκου Α΄ Δούκα της Βρετάνης (14 Μαΐου 1414 - 17 Ιουλίου 1450) και εκμεταλλευόμενοι την πολιτική αστάθεια που είχε ξεκινήσει να διογκώνεται ανάμεσα στις δύο μεγάλες οικογένειες των Ρόδων, δεν σεβάστηκαν την ανακωχή, επικαλούμενοι τη μη τήρηση της υπόσχεσης για παράδοση του Μαιν από τον Ερρίκο ΣΤ΄ στον πεθερό του Ρενέ του Ανζού (16 Ιανουαρίου 1409 - 10 Ιουλίου 1480). Ο γαλλικός στρατός επιτυχημένα στα πρότυπα της εκστρατείας του Du Guesclin ανακατέλαβε τη Νορμανδία. Πιο συγκεκριμένα, η γαλλική πολεμική μηχανή ανακατέλαβε τις πόλεις Harfleur (Δεκέμβριος 1449), Ονφλέρ και Fresnoy (Ιανουάριος 1450), με τον Κάρολο να εισέρχεται επίσημα στην πόλη της Ρουέν τον Νοέμβριο του 1449.

Κατά την χειμερινή περίοδο του 1449 οι Άγγλοι συγκέντρωσαν έναν στρατό μεγέθους τριών χιλιάδων τετρακοσίων ανδρών υπό τον σερ Thomas Kyriell (1396–18 Φεβρουαρίου 1461), με σκοπό την ανακούφιση του Κάεν και την απομάκρυνση των Γάλλων από την Νορμανδία. Με την έλευση του στην Γαλλία ενώθηκαν μαζί του κι άλλες αγγλικές φρουρές. Στις 15 Απριλίου ο αγγλικός στρατός ήρθε σε σύγκρουση με τους Γάλλους στη Μάχη του Formigny. Οι Γάλλοι αριθμούσαν τέσσερις με πέντε χιλιάδες άνδρες υπό το Κόμη του Κλερμόντ, τον Αρθούρο του Ρίτσμοντ και το Δούκα του Ρίτσμοντ. Η σύγκρουση εξελίχθηκε σε γαλλική νίκη. Ο στρατός του Κίριελ δέχθηκε μετωπική και πλευρική επίθεση και επήλθε σε σύγχυση. Αυτό στοίχισε τη ζωή δύο χιλιάδων ανδρών, σε σύνολο τριών χιλιάδων επτακοσίων πενήντα τεσσάρων ανδρών και αιχμαλωτίστηκαν εννιακόσιοι από χίλιους τετρακόσιους, ενώ οι Γάλλοι και οι Βρετανοί μέτρησαν λιγότερες από χίλιες απώλειες και αιχμαλώτους.

Χωρίς άλλες σημαντικές αγγλικές δυνάμεις στη Νορμανδία, ολόκληρη η περιοχή γρήγορα έπεσε στους νικητές Γάλλους. Το Κάεν συνελήφθη στις 12 Ιουνίου και το Τσερβούργο, το τελευταίο φρούριο που κατέχει η Αγγλία στη Νορμανδία, έπεσε στις 12 Αυγούστου¹⁰⁹. Η γαλλική κυριαρχία στην Νορμανδία αποτέλεσε σχεδόν το κύκνειο άσμα της Λανκαστριανής δυναστείας στην Αγγλία ενώ αύξησε την επιρροή των Υορκέζων.

¹⁰⁸ Lee (1998), *“This Sceptred Isle 55 BC–1901”*, σελ. 145–147.

¹⁰⁹ Wagner, J. (2006), *“Encyclopedia of the Hundred Years War”*, σελ. 128.

4.8. Η κατάκτηση της περιοχής της Γασκώνης

Η γαλλική στρατιωτική μηχανή, προερχόμενη από συνεχείς νίκες, συνέχισε την ανακατάληψη των εδαφών της, πλέον στην περιοχή της Γασκώνης. Ωστόσο, η αντίσταση που βρήκε από τους γηγενείς πληθυσμούς ήταν πολύ μεγαλύτερη από αυτή της Νορμανδίας, καθώς η περιοχή αυτή ήταν παραδοσιακά φίλα προσκείμενη στο αγγλικό στέμμα. Ο Κάρολος κινήθηκε εναντίον του Μπορντό πολιορκώντας και καταλαμβάνοντάς το στις 30 Ιουνίου 1451.

Παρά την κατάληψή του, ο λαός του Μπορντό ξεσηκώθηκε εναντίον των Γάλλων, όταν ο Ιωάννης Τάλμποτ, κόμης του Σρούσπερυ κατέφθασε με τρεις χιλιάδες άνδρες¹¹⁰ στις εκβολές Gironde το φθινόπωρο του 1452. Με τη βοήθεια του λαού του Μπορντό, ανακατέλαβε την πόλη και εισήλθε σε αυτήν πανηγυρικά. Στην συνέχεια, ο Κάρολος αποσύρθηκε με σκοπό να οργανώσει την δημιουργία ενός μεγάλου στρατού. Το επόμενο έτος κινήθηκε ξανά εναντίον του Γκιγιέν.

Οι δύο στρατοί συγκρούστηκαν στις 17 Ιουλίου 1453 στη Μάχη του Castillon. Η μάχη αποδείχθηκε καταστροφή για τα στρατεύματα του Τάλμποτ, ο οποίος παρασυρόμενος από μια φαινομενική υποχώρηση των Γάλλων στο στρατόπεδο τους, διέταξε μετωπική επίθεση, οδηγώντας έτσι τους άνδρες του να σφαγιαστούν από τα καλά οχυρωμένα γαλλικά κανόνια. Ωστόσο, τηρώντας τον όρκο να μην ξανασηκώσει όπλο εναντίον του Καρόλου εφόρμησε στην μάχη μη φέροντας την προσωπική του πανοπλία και όπλα. Στη μάχη αυτή έχασε τη ζωή του και ο ίδιος και ο γιος του¹¹¹.

Η μάχη του Castillon αποτέλεσε και την τελευταία μάχη του Εκατονταετούς πολέμου. Το Μπορντό πολιορκήθηκε ξανά και συνθηκολόγησε στις 19 Οκτωβρίου 1453. Η αγγλική κυριαρχία στην Ακουιτανία έφτασε επίσημα στο τέλος της.

Παρά το ότι κατείχαν μόνο την περιοχή του Καλαί και την περιφέρεια του Γκινστην ηπειρωτική Γαλλία, οι Άγγλοι δεν προχώρησαν σε ειρηνευτικές διαδικασίες. Κύριος λόγος ήταν ότι μια τέτοια πράξη θα επέφερε τεράστιο πολιτικό κόστος σε όποια από τις δύο μεγάλες παρατάξεις (York, Beaufort) αναλάμβανε τις διαδικασίες συνθηκολόγησης. Παράλληλα, η ήττα αυτή, και κατ' επέκταση η ήττα στον Εκατονταετή πόλεμο οδήγησε σε νέες εξεγέρσεις και διαμαρτυρίες των Άγγλων γαιοκτημόνων για τις οικονομικές απώλειες τους. Η κρίση που ξεκίνησε στην Αγγλία

¹¹⁰ Seward, Desmond. (1978), *“The Hundred Years War: The English in France”, 1337–1453*. New York: Atheneum, σελ. 159.

¹¹¹ Wagner, J. (2006), *“Encyclopedia of the Hundred Years War”*, σελ. 79.

οδήγησε στη σύγκρουση των κυρίων πολιτικών εκφραστών του βασιλείου και στον Πόλεμο των Ρόδων του 1455.

Επίσης, οι προσπάθειες επίθεσης εναντίον του Καλαί ή των αγγλικών ακτών του Καρόλου δεν ευδοκίμησαν. Μετά το θάνατο του Καρόλου Ζ' (1461), ο γιος και διάδοχός του, Λουδοβίκος ΙΑ' ο Συνετός (3 Ιουλίου 1423 - 30 Αυγούστου 1483), κατάφερε να συνάψει την *Εκεχειρία του Saint-Omer* (1463) με τον Γιορκιστή βασιλιά της Αγγλίας Εδουάρδο Δ' (28 Απριλίου 1442 - 9 Απριλίου 1483). Ανανεώθηκε, μετά από κάποιες δυσκολίες, το 1466 και πάλι το 1471¹¹².

Το 1474 ο Εδουάρδος Δ' προχώρησε σε συμμαχία με τον κουνιάδο του Κάρολο Τολμηρό, Δούκα της Βουργουνδίας. Αυτός ο συμμαχικός συνδυασμός έδωσε την ευκαιρία για νέα εκστρατεία στην Γαλλία και την εκ νέου συνέχιση του πολέμου παρά το εικοσαετές διάστημα. Τον επόμενο χρόνο ένας αγγλικός στρατός έφθασε στο Καλαί. Οι δύο αντιμαχόμενοι στρατοί ήλθαν αντιμέτωποι στον ποταμό Σομ. Κανείς δεν τόλμησε να περάσει τον ποταμό και να ξεκινήσει την μάχη. Ο Εδουάρδος Δ' και ο Λουδοβίκος ΙΑ' συναντήθηκαν στο Picquigny (29 Αυγούστου 1475) και αποφάσισαν μια εκεχειρία επτά ετών, συμφωνώντας στο μέλλον να διευθετήσουν τις διαφορές τους μέσω διαπραγματεύσεων και όχι με δύναμη όπλων. Ο Εδουάρδος επρόκειτο να αποσυρθεί από τη Γαλλία, λαμβάνοντας αποζημίωση εβδομήντα πέντε χιλιάδων ecus χρυσού και ετήσια πληρωμή πενήντα χιλιάδων ecus ενώ ζούσαν και οι δύο βασιλιάδες.

Αυτή η ανακωχή, φαινομενικά εύθραυστη, επέζησε από διάφορες πιέσεις και μπορεί να κρατηθεί για να σηματοδοτήσει το τέλος του Εκατονταετούς πολέμου. Δεν υπογράφηκε ποτέ συνθήκη ειρήνης. Το Καλαί διατηρήθηκε από τους Άγγλους μέχρι το 1553 και οι Άγγλοι βασιλείς συνέχισαν να διεκδικούν τον τίτλο βασιλιά της Γαλλίας μέχρι το 1801¹¹³.

¹¹²<https://www.britannica.com/event/Hundred-Years-War/From-the-Treaty-of-Bretigny-to-the-accession-of-Henry-V-1360-1413>, [ημερομηνία πρόσβασης 12/12/2020, 01:08].

¹¹³<https://www.britannica.com/event/Hundred-Years-War/From-the-Treaty-of-Bretigny-to-the-accession-of-Henry-V-1360-1413>, [ημερομηνία πρόσβασης 18/12/2020, 01:10].

5. Αποτελέσματα και συνέπειες του πολέμου

Η ολοκλήρωση του μακροχρόνιου αυτού πολέμου ήταν προοίμιο μεγάλων αλλαγών, τόσο άμεσων όσο και μακροχρόνιων, και στις δύο πλευρές του Καναλιού. Αρχικά, οι θάνατοι και οι καταστροφές και στις δύο χώρες ήταν εξόφθαλμες, με τις ληλασίες και τις ληστείες να είναι μόνιμες, τόσο κατά τη διάρκεια του πολέμου όσο και σε περιόδους παύσης των εχθροπραξιών από οργανωμένες μισθοφορικές ομάδες στρατιωτών.

Όσον αφορά την Αγγλία, ο πόλεμος την άφησε ηττημένη και χρεοκοπημένη με μοναδική κτήση της στη γαλλική υπαίθρο, το Καλαί. Σε αντίθεση με την Αγγλία, η Γαλλία εξελίχθηκε στο πλουσιότερο κράτος της εποχής και με πλήρη εδαφική κυριότητα σε όλες τις περιοχές της γαλλικής υπαίθρου, εκτός του παραπάνω λιμανιού. Ακόμη, θα παρατηρηθεί έντονη οικονομική ασφυξία στους χωρικούς και των δύο αντιμαχόμενων πλευρών πράγμα που θα οδηγήσει σε σταθερές εξεγέρσεις ενάντια στην βασιλική αρχή, όπως αναφέρθηκε παραπάνω.

Επιπροσθέτως, συναντάμε σε μεγάλη κλίμακα υπεξαίρεση των φορολογικών προσόδων που είχαν προορισμό την χρηματοδότηση της πολεμικής προσπάθειας από τις τοπικές αρχές. Τα χρήματα αυτά θα καταναλωθούν με σκοπό την αυτοπροβολή του εκάστοτε ευγενή, ώστε να συγκεντρώσει πολιτική δύναμη. Αυτό θα οδηγήσει σε διαίρεση των ευγενών. Η πολυφωνία αυτή, σε συνδυασμό με την ανάγκη να βρεθεί ένας αποδιοπομπαίος τράγος για την αγγλική ήττα στον πόλεμο, θα οδηγήσει μετέπειτα στον Πόλεμο των Ρόδων (1455 - 1487). Ανεπηρέαστο από τις εξελίξεις δεν μπορούσε να παραμείνει το εμπόριο, το οποίο από την αρχή του πολέμου δέχθηκε τεράστιο πλήγμα. Η φορολογία στα προσοδοφόρα εμπορικά κέρδη ήταν τεράστια, ενώ οι συνεχείς πολεμικές αναμετρήσεις σε συνδυασμό με την πειρατεία καθιστούσαν την πραγματοποίηση του αρκετά περίπλοκη.

Η έντονη ανάγκη για νικηφόρα έκβαση του πολέμου και από τις δύο πλευρές, είχε ως αποτέλεσμα να εμφανιστούν καινοτομίες. Πρώτη και σημαντικότερη, που είχε μάλιστα άμεσο αντίκτυπο στα πεδία των μαχών, ήταν η εμφάνιση και η χρησιμοποίηση των πυροβόλων όπλων - και πιο συγκεκριμένα, των κανονιών. Η δυναμική τους έγκειται στη δυνατότητα περιορισμού του χρόνου πολιορκίας ενός κάστρου. Αυτό προσέδιδε ένα μεγάλο πλεονέκτημα για τον επιτιθέμενο. Η χρήση

τους φαίνεται να γίνεται μαζικότερη από τον 14^ο αιώνα και μετά. Ωστόσο και οι αμυντικές τεχνικές και οχυρώσεις αναπτύχθηκαν.

Καινοτομία παρουσίασαν και στην συλλογή όσο το δυνατόν μεγαλύτερων χρηματικών ποσών. Εκτός της υψηλής φορολογίας που επέβαλαν οι μονάρχες, προχώρησαν και στην παρακράτηση των φόρων που προοριζόταν για τον Πάπα στη Ρώμη, κρατώντας τους για την κάλυψη των αναγκών των δικών τους στρατών. Έτσι, η παπική εκκλησία υπονομεύτηκε, ενώ οι εκκλησίες της Γαλλίας και της Αγγλίας απέκτησαν έναν εθνικό χαρακτήρα.

Η ανάγκη του πολέμου για γρήγορες και αποφασιστικές αποφάσεις είχε ως αποτέλεσμα να αυξηθεί ο συγκεντρωτισμός της εκάστοτε κυβέρνησης, με την ταυτόχρονη αύξηση της αποτελεσματικότητας της γραφειοκρατίας καθώς και ένα πιο ρυθμιζόμενο φορολογικό σύστημα. Επίσης, αυξήθηκε η συνοχή και αναβαθμίστηκε ο ρόλος του αγγλικού κοινοβουλίου καθώς έπρεπε να συγκαλείται κάθε φορά για να εγκρίνει έναν νέο βασιλικό φόρο. Έτσι, μεταμορφώθηκε σε ένα πολιτικό σώμα με ισχυρή ταυτότητα, το οποίο θα αναδείξει τον ρόλο του στον περιορισμό των εξουσιών απόλυτων μοναρχών.

Μια θετική συνέπεια - η οποία θα παραμείνει – που διαμορφώθηκε στη διάρκεια του πολέμου, είναι η προσπάθεια, σε πολλές περιπτώσεις, για επίλυση των διαφορών μέσω της διπλωματίας. Και τα δύο βασίλεια επιδόθηκαν σε έναν διπλωματικό αγώνα με σκοπό να κερδίσουν συμμαχούς, αλλά και για να επιλύσουν τις διαφορές τους, όποτε αυτό ήταν εφικτό. Ο πόλεμος παρήγαγε επίσης διαρκούς και εμβληματικούς εθνικούς ήρωες, ιδίως τον Ερρίκο Ε΄ της Αγγλίας (περ. 1413 - 1422) και την Ιωάννα της Λωραίνης(1412 - 1431) στη Γαλλία.

Τέλος, η μακροχρόνια αυτή σύγκρουση και κυρίως στοχευμένη εναντίον ενός και κύριου εχθρού κατέληξε στην σφυρηλάτηση μιας αίσθησης εθνικότητας και στα δύο βασίλεια, με τον ανταγωνισμό τους να συνεχίζεται και στους επόμενους αιώνες¹¹⁴.

¹¹⁴ https://www.ancient.eu/Hundred_Years'_War/, [ημερομηνία πρόσβασης 18/12/2020, 01:11].

5.1. Σύνοψη συνεπειών και αποτελεσμάτων

Οι συνέπειες και τα αποτελέσματα του Εκατονταετούς Πολέμου συνοψίζονται ως εξής:

1. Η απώλεια όλης της Αγγλικής επικράτειας εκτός του Καλαί.
2. Ένας μεγάλος αριθμός θυμάτων μεταξύ των ευγενών, ιδιαίτερα στη Γαλλία.
3. Μείωση του εμπορίου, ιδίως αγγλικό μαλλί και κρασί της Γασκώνης.
4. Ένα μεγάλο κύμα φόρων για την πληρωμή του πολέμου που συνέβαλε στην κοινωνική αναταραχή και στις δύο χώρες.
5. Καινοτομίες σε μορφές είσπραξης φόρων.
6. Η ανάπτυξη ενός ισχυρότερου Κοινοβουλίου στην Αγγλία.
7. Η σχεδόν πλήρης πτώχευση του αγγλικού ταμείου στο τέλος του πολέμου.
8. Η διαφωνία σχετικά με τη διεξαγωγή του πολέμου και την αποτυχία του πυροδότησε τη δυναμική σύγκρουση στην Αγγλία που είναι γνωστή ως *ο Πόλεμος των Ρόδων* (1455 - 1487).
9. Η καταστροφή των γαλλικών πόλεων και χωριών από μισθοφόρους στρατιώτες μεταξύ των μαχών.
10. Εξελίξεις στην τεχνολογία όπλων, όπως κανόνια.
11. Η ενοποίηση του ελέγχου του Γάλλου μονάρχη σε όλη τη Γαλλία.
12. Η μεγαλύτερη χρήση της διεθνούς διπλωματίας και των εξειδικευμένων διπλωματών.
13. Ένα μεγαλύτερο αίσθημα εθνικισμού μεταξύ των πληθυσμών και των δύο χωρών.
14. Η δημιουργία εθνικών ηρώων, ιδίως ο Ερρίκος Ε΄ στην Αγγλία και η Ιωάννα της Λωρραίνης στη Γαλλία.
15. Μια απτή αντιπαλότητα μεταξύ των δύο εθνών.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Προχωρώντας στην ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας, κρίθηκε σκόπιμη η παράθεση ορισμένων συμπερασμάτων για τα θέματα που αναλύθηκαν παραπάνω. Ο πόλεμος των εκατό χρόνων ξεκίνησε ανάμεσα στις δύο μεγαλύτερες δυνάμεις της δυτικής ευρωπαϊκής ηπείρου. Η διεκδίκηση του Άγγλου βασιλιά Εδουάρδου Γ΄ στον γαλλικό θρόνο το 1337 ήταν αποτέλεσμα των σύνθετων θεσμών ιεραρχίας και υποτέλειας του μεσαιωνικού κόσμου, τα οποία στάθηκαν αρκετά ώστε να δημιουργηθεί το πρόσχημα αξίωσης του. Παρά τις μακροχρόνιες διακοπές, ο πόλεμος διατηρήθηκε τις επόμενες τρεις γενιές και αποτέλεσε το όνειρο της Αγγλίας για την δημιουργία ενός ενιαίου βασιλείου και στις δύο πλευρές του Καναλιού.

Η γαλλική εχθρική αντιμετώπιση οδήγησε στην αποτυχία του αγγλικού εγχειρήματος. Είναι χαρακτηριστικό ότι στην διάρκειά του σημειώθηκαν τεράστιες καταστροφές και στα δύο βασίλεια. Πιο συγκεκριμένα, το οικονομικό βάρος της διατήρησης συνεχούς έτοιμων στρατιωτικών μονάδων και πρώτων υλών γονάτισε οικονομικά κυρίως την Αγγλία αλλά και τη Γαλλία. Το οικονομικό αυτό αδιέξοδο αποτέλεσε προοίμιο εσωτερικών αναταραχών που εκφράστηκαν και στις δύο χώρες.

Ο πόλεμος έλαβε χώρα κυρίως στην ηπειρωτική Γαλλία με τις θαλάσσιες συγκρούσεις να εκλείπουν ήδη από τα τέλη του 14^{ου} αιώνα. Το χτύπημα όμως στην ομαλή λειτουργία του εμπορίου είχε επιτευχθεί, ενώ και η σημαντική αύξηση της πειρατικής δραστηριότητας δεν άφηνε αισιόδοξα μηνύματα της οικονομικής εμπορικής ανάκαμψης. Ο χερσαίος χαρακτήρας του πολέμου είχε ως αποτέλεσμα η σκληρότητα που διακατείχε τα παιδιά των μαχών να διοχετευτεί και στη γαλλική ύπαιθρο. Πλήθος θυμάτων υπήρξαν οι άμαχοι της γαλλικής υπαίθρου, οι οποίοι υπέστησαν τις ατασθαλίες και των δύο στρατών καθώς και των αυτόνομων μισθοφορικών ομάδων που επιχειρούσαν με γνώμονα το κέρδος. Επιπρόσθετα, ο Μαύρος θάνατος άφησε το στίγμα του στην γαλλική ύπαιθρο και γενικά στην Ευρώπη με το κόστος σε νεκρούς να υπολογίζεται στο 1/3 του ευρωπαϊκού πληθυσμού.

Παρά την αρχική αγγλική επικράτηση, η οποία συνδυάστηκε με την εσωτερική γαλλική σύγκρουση των Οίκων Αρμανιάκ και Βουργουνδών, αυτή δεν μετουσιώθηκε σε ολοκληρωτική αγγλική νίκη. Η γαλλική αναγέννηση που προκλήθηκε το τέλος της δεκαετίας του 1420 σηματοδότησε την ολική ανασύνταξη της γαλλικής μοναρχίας. Ταυτόχρονα, τα εσωτερικά προβλήματα που προέκυψαν στην Αγγλία με τον θάνατο

του Ερρίκου Ε΄ οδήγησαν σχεδόν στην ολική εκδίωξη των Άγγλων από την γαλλική επικράτεια (διατήρησαν το Καλαί) και στην εσωστρέφεια της αγγλικής ηγεμονίας για την εξεύρεση της αιτίας της ήττας. Αυτή εκφράστηκε με τη σύγκρουση των δύο κυρίαρχων οικογενειών, σύγκρουση που παρέμεινε γνωστή ως ο *Πόλεμος των Ρόδων*.

Σημαντικό είναι το γεγονός ότι και στα δύο βασίλεια παρατηρούνται καινοτομίες τόσο στρατιωτικής όσο και κοινωνικής φύσεως. Αρχικά από τον 14^ο αιώνα εντάσσονται τα πυροβόλα όπλα, ενώ οι αγγλικές στρατιωτικές τεχνικές επιφέρουν σημαντικές νίκες στις μάχες. Επίσης, παρατηρείται σταδιακά η διαμόρφωση εθνικού αισθήματος και η δαιμονοποίηση του αντιπάλου και από τις δύο πλευρές. Επιπλέον, παρατηρείται στην Αγγλία ο βασιλιάς Εδουάρδος και ο γιός του, Μαύρος Πρίγκιπας, να απολαμβάνουν ευρεία αναγνώριση, ενώ μετέπειτα λαμβάνουν μια ηρωική χροιά, όπως και ο Ερρίκος Ε΄. Το ίδιο συμβαίνει τον 15^ο αιώνα στην Γαλλία με την εμφάνιση της Ιωάννας της Λωρραίνης. Ακόμη, με την πάροδο του χρόνου, και οι δύο μονάρχες ενδυνάμωσαν την κεντρική τους εξουσία εναντίον των τοπικών ηγεμόνων και των αποσχιστικών τους τάσεων.

Καταλήγοντας, παρά τις τεράστιες επιπτώσεις, καταστροφές και αλλαγές στην ζωή που επέφερε ο Εκατονταετής Πόλεμος και στα δύο βασίλεια, ο τεράστιος εσωτερικός αντίκτυπος, καθώς και η συνεχής αναζήτηση νέων τρόπων επιβολής στον αντίπαλο οδήγησε στην επαναστατική αναδιαμόρφωση της λειτουργίας των βασιλείων. Με την ενδυνάμωση της κεντρικής εξουσίας, την παρουσία νέων κυβερνητικών μηχανισμών και την ομογενοποίηση της ταυτότητας των εκατέρωθεν πληθυσμών τα δύο βασίλεια αποτέλεσαν την πρώτη δειλή εκδήλωση συγκρότησης αυτού που μετέπειτα θα οριστεί ως «Εθνος – Κράτος».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A. Ελληνική

Andres Maurois (1974), «Ο Εκατονταετής Πόλεμος. Μήλο της έριδος το Στέμμα της Γαλλίας», *Ιστορία Εικονογραφημένη*, τχ.72.

B. Ξενόγλωσση

Allmand, C. (2010), "Henry V (1386–1422)", *Oxford Dictionary of National Biography* (online) (online ed.). Oxford University Press.

Anne Curry (2002), *“The Hundred Years’ War 1357 - 1453”*, Great Britain: Osprey Publishing

Arnold-Baker, Charles (2001), *“The Companion to British History”*, London: Routledge

Backman, Clifford R. (2003), *“The Worlds of Medieval Europe”*, New York: Oxford University Press

Barber, R. (2004). *“Edward, prince of Wales and of Aquitaine (1330–1376)”*, Oxford Dictionary of National Biography (online ed.). Oxford University Press,

Barker, Juliet (2009), *“Conquest: The English Kingdom of France”*, London: Little, Brown

Cannon. “Treaty of Bruges 1375”, *The Oxford Companion to British History**

Chisholm, Hugh, ed. (1911), “Brétigny”. *Encyclopædia Britannica*. 4 (11th ed.)”, Cambridge University Press

Davis, P. (2003), *“Besieged: 100 Great Sieges from Jericho to Sarajevo (2nd ed.)”*, Santa Barbara, CA: Oxford University Press

Ephraim Russell *“The societies of the Bardi and the Peruzzi and their dealings with Edward III Finance and Trade Under Edward III the London Lay Subsidy of 1332”*. Ed. George Unwin. Manchester: Manchester University Press, 1918, σελ.93-135. *British History Online*. <https://www.british-history.ac.uk/manchester-uni/london-lay-subsidy/1332/pp93-135>

Fritze, Ronald H; Robison, William B, eds. (2002), *“Historical Dictionary of Late Medieval England, 1272–1485”*, Westport, CT: Greenwood Press,

Griffiths, R.A. (2015), "Henry VI (1421–1471)". *Oxford Dictionary of National Biography* (online) (online ed.). Oxford University Press.

- Grummitt, David (2010), Rogers, Clifford J. (ed.). *"The Oxford Encyclopedia of Medieval Warfare and Military Technology. Vol. 3"*, Oxford University Press
- Guignebert, Charles (1930), *"A Short History of the French People vol.1"*, Translated by F. G. Richmond. New York: Macmillan Company
- Hartmann, Anja V; Heuser, Beatrice eds. (2001), *"War, Peace, and World Orders in European History"*, London: Routledge
- Hunt, Edwin (1990). "Dealings of the Bradi and Peruzzi", *Journal of Economic History*, vol.50, issue 1.
- Hunt, Edwin S; Murray, James (1990), *"A History of Business in Medieval Europe, 1200–1550"*, Cambridge: Cambridge University Press
- Jean Birdsall edited by Richard A. Newhall (1953), *"The Chronicles of Jean de Venette"*, N.Y. Columbia University Press
- Le Patourel, J. (1984). Michael Jones (ed.), *"Feudal Empires: Norman and Plantagenet"*, London: Hambledon Continuum
- Lee, C. (1998). *"This Sceptred Isle 55 BC–1901"*, London: Penguin Books
- Lloyd, T.H. (2005), *"The English Wool Trade in the Middle Ages"*, Cambridge: Cambridge University Press
- Lynn II, John A (2004), *"Battle: A History of Combat and Culture"*, Philadelphia: Westview Press Inc
- Mackay, Angus; Ditchburn, David, eds. (1997), *"Atlas of Medieval Europe. London"*, Routledge,
- Malyn Newitt (2009), *"Portugal in European and World History"*, Reaktion Books
- MICHAEL PRESTWICH (2007), J.M. Roberts (ed.). *"Plantagenet England 1225–1360"*, Oxford University Press
- MILO KEARNEY, MANUEL MEDRANO (2001), *"Medieval Culture and the Mexican American Borderlands"*, Texas A&M University Press. 2001
- Mortimer. I (2008). *"The Fears of Henry IV: The Life of England's Self-Made King"* London: Jonathan Cape
- Nicolle, David (2011), *"The Great Chevauchée : John of Gaunt's Raid on France 1373"*, Oxford: Osprey Publishing
- Noël Coulet (2007), *"Le temps des malheurs (1348-1440) tiré de Histoire de la France des origines à nos jours sous la direction de Georges Duby"*, Larousse

- Ormrod, W. (2001), *“Edward III”*, Yale English Monarchs series. London: Yale University Press
- Previté-Orton, C. (1978), *“The shorter Cambridge Medieval History. 2.”*, Cambridge University Press
- ROBIN NEILLANDS (2003), *“THE HUNDREND YEARS WAR REVISED EDITION”*, Taylor & Francis e-Library
- Rogers, C., ed. (2010). *“The Oxford Encyclopedia of Medieval Warfare and Military Technology. Vol. 1”* Oxford University Press
- Rogers, Clifford (2006). *“Chevauchée ”. International Encyclopedia of Military History”*. London: Routledge.
- Saul, Nigel (1997), *“Richard II”*, New Haven: Yale University Press,
- Seward, Desmond. (1978), *“The Hundred Years War: The English in France”, 1337–1453*. New York: Atheneum
- Sumption, J. (2012), *“The Hundred Years War 3: Divided Houses”*, London: Faber & Faber
- Sumption, Jonathan (1991), *“The Hundred Years War I: Trial by Battle”*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press
- Turchin, P. (2003), *“Historical Dynamics: Why States Rise and Fall”*, Princeton University Press
- Vauchéz, Andre (2000), *“Encyclopedia of the Middle ages. Volume 1”*, Cambridge: James Clark
- Wagner, John A (2006). *“Encyclopedia of the Hundred Years War”*, Westport CT: Greenwood Press

ΔΙΑΔΥΚΤΙΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- https://www.ancient.eu/Hundred_Years'_War/
- <https://www.britannica.com/event/Hundred-Years-War>
- <https://www.oxforddnb.com/view/10.1093/ref:odnb/9780198614128.001.0001/odnb-9780198614128-e-8519>